

”Ekan lauseen vääjäämätön seuraus pitäisi olla se, että lukija haluaa lukea seuraavan”

**Tarkastelussa keinot, joilla HS:n Kuukausiliitteen
pitkien tarinallisten lehtijuttujen aloitukset imaisevat
lukijan mukaansa**

Onni Niemi & Valtteri Parikka
Kandidaatintutkielma
Journalistiikka
Kevät 2019
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty	Laitos – Department
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author	
Niemi, Onni & Parikka, Valter	
Työn nimi – Title	
”Ekan lauseen vääjäämätön seuraus pitäisi olla se, että lukija haluaa lukea seuraavan” – Tarkastelussa keinot, joilla HS:n Kuukausiliitteen pitkien tarinallisten lehtijuttujen aloitukset imaisevat lukijan mukaansa	
Oppiaine – Subject	Työn laji – Level
Journalistiikka	Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year	Sivumäärä – Number of pages
Helmikuu 2019	61 sivua + liitteet (19 sivua)
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tässä tutkielmassa tehdään selkoa siitä, millaisin keinoin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen pitkät tarinalliset artikkelit imaisevat lukijan mukaansa tekstin alussa. Tarkoituksena on myös selvittää, millainen työprosessi aloitusten kirjoittamiseen liittyy ja kuinka merkittäväksi ne koetaan Kuukausiliitteen toimituksessa. Lisäksi luodaan katsaus tarinallisen journalismin käsittekirjoon, aiempaan tutkimukseen ja tekstilajin historiaan.</p> <p>Työssä hyödynnetään kahta tutkimusmetodia, joilla käsiteltiin kahta erilaista aineistoa. Funktionaalisella jaksoanalyysillä eriteltiin 12:ta Kuukausiliitteen artikkelin aloitusta. Aloituksista etsittiin jaksoja, joiden avulla analysoidaan tekstissä toistuvia rakenteita sekä imua luovia keinoja. Tämän lisäksi toteutettiin puolistrukturoidut teemahaastattelut. Haastatteluissa työprosessista ja aloitusten merkityksestä puhuivat Kuukausiliitteen toimittajat Anu Nousiainen ja Jouni K. Kempainen sekä editoiva liitepäällikkö Lauri Malkavaara. Tutkielman tekstiaineiston artikkelit ovat peräisin mainittujen toimittajien kynistä.</p> <p>Kuukausiliitteen aloituksissa viljellään runsaasti tilanne-, kuvaus- ja toimittajan sisäinen ääni -jaksoja. Esimerkiksi sitaatti- ja käänne-jaksoja käytetään määrällisesti vähän. Silmiinpistävän usein tekstit alkavat sillä, että toimittaja saapuu tapahtumapaikalle tai kuvailee sitä. Useimmissa aloituksissa jaksoja vuorotellaan ripeästi, mutta osassa kerronta perustuu pitkäjänteisemmin yhteen jaksoon. Jaksoanalyysissä ilmeni yhteensä seitsemän jaksoluokkaa. Kuukausiliitteen toimituksessa aloitusten luomiseen käytetään rutkasti aikaa ja ne koetaan erittäin merkittäviksi jutun kokonaisuudelle. Elintärkeää aloituksille on se, että ne ovat täysin totuudenmukaisia ja ennen kaikkea koukuttavia. Aloitusvirkkeessä puhuu usein toimittajan oma sisäinen ääni, mikä erottaa tarinallisen journalismin perinteisestä uutistekstistä.</p> <p>Tulevaisuudessa juuri pitkien tarinallisten tekstien painoarvo muuttuu yhä tärkeämmäksi, sillä niiden uskotaan herättävän lukijoissa maksuhalukkuutta median murroksen vellovassa ristiaallokossa. On jopa esitetty, että juonivetoiset ja taustoittavat artikkelit voisivat olla pelastus mediatalojen ehtyville tulovirroille. Tämän takia artikkeleiden aloituksilla pyritään luomaan tiivis ja immerstiivinen suhde lukijaan eritoten internetin ärsykeviidakon keskellä.</p>	
Asiasanat – Keywords	
Journalismi, media, narratiivisuus, sanomalehdet, toimittajat, jutun imu, aloitus	
Säilytyspaikka – Depository	
Jyväskylän yliopisto, Kieli- ja viestintätieteiden laitos	

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 TAUSTA JA KÄSITTEET	3
2.1 Feature-journalismi	3
2.2 Kaunokirjallinen ja narratiivinen journalismi	4
2.3 Tekstilajin muut nimet ja meidän käyttämämme käsite.....	5
2.4 Jutun imu.....	8
3 HISTORIALLINEN PERUSTA	11
3.1 Aloituksiin liittyvä aiempi tutkimus	11
3.2 Objektiivisuus ja subjektiivisuus	12
3.3 Tarinallisen journalismin historia	14
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	17
4.1 Kuukausiliitteen artikkeleiden ja haastateltavien toimittajien valitseminen	17
4.2 Funktionaalinen jaksoanalyysi	19
4.3 Puolistrukturoitu haastattelu	20
5 ALOITUSTEN JAKSOTUS JA ANALYYSI	21
5.1 Aloitusten jaksottaminen	21
5.2 Luomamme jaksot.....	22
5.2.1 Tilanne	23
5.2.2 Kuvaus	24
5.2.3 Sisäinen ääni	25
5.2.4 Erittely.....	26
5.2.5 Sitaatti	27
5.2.6 Esittely	28
5.2.7 Käänte	29
5.3 Jaksotuksen analyysi	30
6 ALOITUKSIIN LIITTYVÄ TYÖPROSESSI KUUKAUSILIITTEESSÄ	35
6.1 Haastattelujen toteutus	35
6.2 Miten aloitukset syntyvät Kuukausiliitteessä?	36
6.3 Kuinka merkittäviä aloitukset ovat?	38
6.4 Narraako narratiivi?	39
6.5 Muuta haastatteluissa esille tullutta	41
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	43
8 LOPUKSI	53
8.1 Tutkielman arviointia.....	53
8.2 Jatkotutkimusaiheet.....	54
KIRJALLISUUS	56
LIITTEET	62

1 JOHDANTO

Tällaista juhannusta Taavi Tainio tuskin osasi odottaa. On keskikesä, ja hän on viettänyt jo kuukauden päivät saarella Helsingin eteläpuolella.

Maisemissa ei ole valittamista, mutta kaikessa muussa on: Tainio on Isosaarella vankina.

Näin alkaa Helsingin Sanomain Kuukausiliitteeseen (6/2018) toimittaja Anu Nousiaisen kirjoittama kansijuttu *Kuoleman saari*. Lyhyen tekstikatkelman äkisti muuttuva tunnelma ikään kuin imaisee mukaansa; lukijalle herää tarve selvittää, mihin tarina etenee.

Tarinat ovat kautta aikojen kiinnostaneet ihmistä, ja siksi myös journalismissa sovelletaan tarinallisuutta. Esimerkiksi mediaa ja viestintää tutkinut professori Mats Ekström (2000, 465–466) uskoo, ettei journalismi olisi voinut saavuttaa nykyistä kaupallista suosiotaan vain informaatiota välittämällä. Suosio on vaatinut myös tarinallisuutta yleisön huomion ylläpitämiseksi. Tarinallisuutta Ekström pitää yhtenä journalismin parhaista myyntivalteista (mp.).

Erityisen merkittävä tarinalliselle lehtijutulle on nimenomaan aloitus, koska sitä lukiessa lukijat tekevät päätöksensä siitä, käyttävätkö he kallista aikaansa artikkelin lukemiseen. Ilmiö korostuu varsinkin verkkojournalismin nousukautena, jolloin kilpailu lukijoiden ajasta on kovempaa kuin koskaan. Jos juttu ei ala hyvin, voi klikata seuraavaa. Tarinallinen, laadukas journalismi nähdään tärkeänä valttina hiipuvan printtimedian tulevaisuudelle (Krieken & Sanders 2017, 1365).

Aristoteleen Runousopissakin korostetaan, että tarinalla on alku, keskikohta ja loppu. Alulla Aristoteles tarkoitti sellaista, ”mikä itse ei ole välttämätön seuraus jostakin, vaan jonka seurauksena muut asiat kehkeytyvät tai syntyvät.” (7.28–30.166.) Alku on siis tarinan peruskivi, jonka päälle kaikki rakentuu.

Kiinnostuimme tutkielmamme aiheesta toisen meistä osallistuessa Helsingin Sanomain työntekijöiden sisäiseen koulutukseen, jossa Kuukausiliitteen päällikkö Lauri Malkavaara kertoi, kuinka tarkasti pitkien tekstien aloituksia sorvataan heidän toimituksessaan.

Malkavaara esitteli 14 esimerkkitapaa, joilla pitkän lehtijutun voisi aloittaa. Hän korosti, että tapoja on loputtomasti.

Perehdyttyämme aiheeseen saimme selville, että pitkien artikkeleiden aloituksia ei ole juurikaan akateemisesti tutkittu kotimaassa tai maailmalla, vaikka huomiomme mukaan monet journalismin parissa työskentelevät pitävät aloitusten onnistumista suuressa arvossa. Feature-journalismia on pidetty tärkeänä journalismin tulevaisuudelle, sillä se herättää ihmisissä maksuhalukkuutta (Hurmeranta 2012, 183–184). Tämän vuoksi pitkien artikkelien alkuasetelmiin on erittäin perusteltua syventyä akateemisin keinoin.

Tässä tutkielmassa tarkastelemme, miten Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen pitkien, tarinallisten artikkelien leipätekstit alkavat ja millaisin keinoin ne pyrkivät ”imaistamaan” lukijan mukaansa. Tekstin avulla tässä tutkielmassa tarkoitamme sitä abstraktia voimaa, joka herättää lukijan uteliaisuuden, luo tekstiin tunnelmaa ja houkuttelee lukemaan juttua pidemmälle.

Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Millaisin keinoin lukija imaistaa pitkään tarinalliseen artikkeliin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen aloituksissa?
2. Miten aloitukset syntyvät Kuukausiliitteessä?
3. Kuinka merkittäviksi aloitukset koetaan Kuukausiliitteen toimituksessa?

Imua luovia rakenteita ja aloitusten merkitystä pyrimme hahmottamaan kahdella eri metodilla. Aloitusten analysointiin käytämme funktionaalista jaksoanalyysiä, jolla ryhmittelemme tekstien osuuksia ja selvitämme toistuvia rakenteita. Jaksotuksen tueksi haastattelimme Kuukausiliitteen työntekijöitä ja selvitimme aloitusten syntymiseen liittyvää työprosessia ja merkitystä. Tämä tutkielma sijoittuu sekä journalismin että tekstilajitutkimuksen kentälle.

2 TAUSTA JA KÄSITTEET

Tässä luvussa määrittelemme tutkimuskirjallisuuteen pohjaten, mitä tarinallinen journalismi ja jutun imu ovat. Tarinallisesta journalismista käytetään lukuisia päällekkäisiä ja risteäviä nimityksiä, minkä vuoksi perkaamme käsitteistön yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

2.1 Feature-journalismi

Jotta on mahdollista ymmärtää, miten tarinallisen journalismin aloitukset muodostuvat, on ymmärrettävä tekstilajin taustaa. Karkeimman jaottelun mukaan kaiken, minkä ei katsota lukeutuvan ”koviin uutisiin”, voi luokitella featuren käsitteen alle (Steensen 2011, 2; Kuutti & Puro 1998, 34). Feature on eräänlainen sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuu sekä narratiivinen journalismi, reportaasijournalismi, kaunokirjallinen journalismi että valtava kirjo muita journalismin laji- ja juttutyyppejä, esimerkiksi matkailu- ja henkilöjutut (Steensen 2011, 2). Feature on käsitteenä laaja ja hahmoton, mutta yhtä kaikki yleisesti käytössä myös Suomessa, sillä käsitteelle ei ole vakiintunut kotimaista vastinetta.

Aiemmassa tutkimuksessaan Steen Steensen (2009, 50) on määritellyt featuren tekstilajeja yhdistäviksi tekijöiksi intiimiyden, kaunokirjallisuuden ja seikkailullisuuden diskurssit. Intiimiyden diskurssi ilmenee tunteiden korostamisena faktojen rinnalla. Myöskään featuren kirjoittaja ei epäröi hyödyntää omia kokemuksiaan ja näkemyksiään tekstissään. Kaunokirjallisuuden diskurssi viittaa feature-kirjoittajien perinteeseen hyödyntää tekstissään kaunokirjallisia piirteitä, mikä erottaa heidät uutistoimittajista ja asettaa lähemmäs kirjailijoiden kontekstia. Seikkailullisuuden diskurssi puolestaan korostaa hyvää tarinankerrontaa paitsi kielellisesti myös nostamalla ihmisen toiminnan feature-jutun keskiöön. Seikkailullisuuden paradigma niveltyykin vahvasti kaunokirjallisuuden diskurssiin. (Steensen 2011, 50–55.) Toisin sanoen featurissa, ja näin ollen myös tarinallisessa ja kaunokirjallisessa journalismissa, korostuu laadukas kielellinen ilmaisu, kaunokirjallisuudesta tuttu tarinallisuus sekä ihmisen kokemus.

Pertti Hemánuksen (1992, 11) mukaan norjalainen Jo Bech-Karlsen on jo vuonna 1986 määritellyt feature-reportaasin tyyliä. Tämä ottaa kantaa myös kertojaratkaisuihin, joita featuren tekstilajissa voi olla kolme: 1) kaikkietävä, objektiivinen kertoja, eli eräänlainen taustaaani, 2) reporterikertoja, joka välittää keräämänsä informaation lukijalle ja 3) todistajakertoja, jonka avulla toimittaja puhuu ikään kuin haastateltavan äänellä. (Hemánus

1992, 11.) Feature-tekstilajia on hankala määritellä tarkasti, sillä tekstilaji on lähinnä vain erilaisten, joskin samoja piirteitä sisältävien, tekniikoiden ja tyylikeinojen valikoima, ei tiettyjen kriteerien täyttämistä edellyttävä tekstilaji.

Kertojaratkaisujen ohella seikka, joka erottaa feature-artikkelin uutisesta, on rakenne. Brendan Hennessyn (2006, 18–19) laatiman feature-kirjoitusoppaan mukaan feature-artikkelin muoto on vapaa ja pitkälti kirjoittajan itsensä määriteltävissä siinä missä uutisjuttu noudattaa tiettyä kaavamaisuutta. Yhtä oikeaa tapaa rakentaa feature-artikkeli ei ole olemassa. (Mp.)

2.2 Kaunokirjallinen ja narratiivinen journalismi

Featuren eräs alalaji on kaunokirjallinen journalismi. Yksinkertaisen ja iskevän määritelmän tekstilajista on lausunut uusi journalismi -liikkeen (*new journalism*) pioneeritoimittaja Tom Wolfe, jonka määritelmän mukaan se on journalismia, jota voi lukea kuin romaania (Hartsock 2011, 24).

Yksi selvä piirre, joka erottaa featureen lukeutuvan kaunokirjallisen journalismin esimerkiksi uutisjournalismista, on jälleen kertojan rooli. Suomalaisen tarinallisen journalismin tutkimuksen uranuurtaja Maria Lassila-Merisalón (2009, 35) mukaan kaunokirjallisessa journalismissa kertoja voi olla näkyvä, esimerkiksi minä-muodossa kirjoitetussa jutussa. Uutisjournalismissa kertoja puolestaan on ”näkymätön, tunnistautumaton ja läsnäolematon”. (Mp.) Toisaalta kertoja voi olla myös kaunokirjallisessa journalismissa ”näkymätön” niin kutsutun nollapersoonan muodossa. Lassila-Merisalón (mts. 36) mukaan tällaisesta kerrontatavasta puuttuu subjekti, ja se voikin olla toimittajan keino välttää oman persoonansa korostamista kerronnassa. Siitä huolimatta toimittajan subjektiivinen ääni on läsnä jutussa (mp.). Kertojan roolin voi todeta olevan kaunokirjallisessa journalismissa hyvin samankaltainen kuin feature-journalismissa.

Narratiivinen journalismi on myös vaikea erottaa muista featuren alalajeiksi luokiteltavista tekstilajeista. Anu Nousiaisen (2013, 6) mukaan kaunokirjallisesta ja narratiivisesta journalismista puhuttaessa tarkoitetaan pohjimmiltaan samaa genreä, johon vain viitataan lukuisilla eri nimillä. Hän itse puhuu narratiivisesta journalismista, koska kokee

kaunokirjallisen journalismin liian epämääräisenä. Käsite kattaa liian laajan kirjon erilaisia kirjoitustapoja. (Mp.)

Narratiivisen journalismin tunnistettavat ominaispiirteet ovat Nousiainen (2013, 10) luettelon mukaan:

- 1) rakenne eli tekstin arkkitehtoninen pohja
- 2) kohtaukset
- 3) dialogi
- 4) henkilöt, joista annetaan laajempi kokonaiskuva kuin vaikka uutisjutussa
- 5) toimittajan uppoutuminen tiedonhankintaan
- 6) täsmällisyys, joka korostuu etenkin faktojen paikkansapitävyydessä
- 7) kertojan ääni
- 8) teema eli se, mistä tarina lopulta kertoo
- 9) tapahtumien aikarakenne.

Tämän määrittelyn pohjalta voi todeta narratiivisen journalismin sisältävän lukuisia yhtymäkohtia kaunokirjalliseen journalismiin.

2.3 Tekstilajin muut nimet ja meidän käyttämämme käsite

Kuten edellä todetusta voi huomata, pitkää tarinavetoista journalismia nimitetään lukuisin eri tavoin. Nousiainen (2013, 6) luettelee pitkän listan englanninkielisiä käsitteitä, joilla tekstilajiin viitataan:

”– literary journalism, literary nonfiction, nonfiction novel, art-journalism, factual fiction, journalistic nonfiction, New Journalism, creative nonfiction, literature of fact, journalit sekä non-imaginative literature”.

Tutkijat sen paremmin kuin toimittajakaan eivät ole yksimielisiä siitä, millä nimellä tarinalliseen journalismiin tulisi viitata. (Mp.) Sen vuoksi käsiteviidakko on varsin kirjava niin ulkomailta kuin Suomessakin. Päädyimme käyttämään tässä tutkimuksessa käsitettä *tarinallinen journalismi* viitatessamme tekstilajiin yleisellä tasolla. Seuraavaksi kerromme, millä kaikilla nimityksillä tekstilajiin on viitattu kotimaisessa tutkimuksessa, minkä jälkeen perustelemme omaa käsitevalintaamme.

Usein arkikielessä käytetään liki synonyymisesti käsitteitä feature, narratiivinen journalismi, reportaasijournalismi, nonfiktio ja kaunokirjallinen journalismi. Vaikka Jaana Kalliokoski (2015, 3) huomauttaa maisterintutkielmassaan nimitysten sisältävän vivahde-eroja, hänen mukaansa nimityksillä viitataan ”enemmän tai vähemmän” tekstilajiin, jota määrittää kaunokirjallisten kerronnallisten keinojen hyödyntäminen, pituus sekä keskittyminen henkilö- tai ilmiökeskeisiin aiheisiin. Lisäksi lajityypissä keskeistä on toimittajan subjektiivisen näkemyksen korostaminen. (Mp.) Kalliokosken maisterintutkielmassa esitetty näkemys kyseisestä tekstilajista on hyvin samankaltainen kuin Steensenillä, mutta hän päätyi käyttämään opinnäytetyössään ”reportaasia” siinä missä Steensenin tutkimusartikkelissa puhutaan ”featuresta”. Rajankäynti sisartekstilajien välillä on siis jokseenkin liukuvaa ja yksilön näkemyksistä sekä painotuksista riippuvaista.

Tekstilajiin viitataan siis myös reportaasin käsitteellä. Nousiainen (1998, 117–118) määrittelee reportaasin tekstilajiksi, jolle leimallista on tiedon ja elämyksellisyyden yhdistäminen sekä se, että toimittaja havainnoi tapahtumia tai ihmisiä paikan päällä keskittyen usein tavallisten ihmisten elämään. Lisäksi reportaasi on tekstilajina enemmän kuvaava kuin analysoiva, ja Nousiainen näkee siinä yhtymäkohtia dokumenttielokuvaan. (Mp.) Hän myös huomauttaa, että featuren ja reportaasin käsitteitä käytetään sekaisin (mts. 118).

Suomalaisissa tarinallista journalismia käsittelevissä opinnäytetöissä tekstilajiin on viitattu ainakin käsitteillä feature, nonfiktio, reportaasi, narratiivinen journalismi sekä kaunokirjallinen journalismi. Tämä osoittaa, ettei opinnäytetöissäkään vallitse vakiintunutta käsitystä tai yhdenmukaisuutta siitä, miten pitkää, tarinallista journalismia tulisi nimittää. Seuraavaksi käymme tarkemmin läpi sitä, millä nimityksillä tekstilajiin on viitattu kotimaisissa opinnäytetöissä.

Maria Lassila (2001) käyttää maisterintutkielmassaan pääkäsitettä nonfiktio, joka hänen mukaansa tarkoittaa kokoelmaa eri tekniikoista, joita voidaan hyödyntää erilaisissa juttutyypeissä – esimerkiksi reportaaseissa. Yhteistä kyseisille tekniikoille on kuitenkin kaunokirjallisten elementtien käyttö ja toimittajan subjektiivisuuden korostaminen. (Mts. 4–5.) Lassilaa voi luonnehtia tarinallisen journalismin tutkimuksen pioneeriksi, sillä hänen maisterintutkielmansa oli ensimmäinen kotimainen opinnäytetyö, jossa aihetta käsiteltiin.

Hanna Toivonen (2008, 7) ruotii maisterintutkielmassaan featuren, nonfiktion, narratiivisen journalismin ja reportaasin yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia pieteetillä mutta päätyy käyttämään työssään sekä narratiivisen journalismin että nonfiktion käsitettä. Hän ymmärtää narratiivisen journalismin ennen kaikkea yhdeksi nonfiktion alalajiksi (mp.), mistä voi päätellä, etteivät käsitteet sinänsä ole Toivosen mielestä täysin ristiriitaisia tai päällekkäisiä, vaan jaottuvat ylä- ja alaluokkiin. Myös Toivonen näkee Lassilan tapaan, että eri käsitteillä viitataan kerrontatekniikoiden valikoimaan (mp.).

Maisterintutkielmassaan nonfiktion käsitettä käyttänyt Lassila hylkäsi sen myöhemmin. Väitöskirjassaan Lassila-Merisalo (2009, 14) näkee nonfiktion turhan suppeana, lähinnä vain käännöksenä englannin kielen käsitteestä *nonfiction*. Hänen mukaansa käsite kaipaa lisämäärettä, esimerkiksi ”kaunokirjallinen” tai ”kerronnallinen”. Lassila-Merisalo pitää ”ei-fiktiota” yhä pätevänä yläkäsitteenä erilaisille lajityypeille, mutta väitöskirjan tutkimuksen kohteena on nimenomaan kaunokirjallinen journalismi. Se on Lassila-Merisalon mukaan faktapitoista sisältöä, jonka esittämisessä käytetään fiktion keinoja. (Mp.)

Lida Muhonen (2015, 18–19) käyttää maisterintutkielmassaan käsitettä feature, joka hänen mukaansa tarkoittaa toimittajan subjektiivisuutta korostavaa, rakenteeltaan vaihtelevaa journalismia, joka ei kuitenkaan välttämättä ole aina kaunokirjallista. Hän peilaa käsitteistöään Lassila-Merisalon väitöskirjaan mutta toteaa kaunokirjallisen journalismin käsitteen kuulostavan liian rajoittavalta ja ”kömpelöltä kirjallisuuden tutkielmaan”. Sen vuoksi hän päätyi käyttämään maisterintutkielmassaan featuren käsitettä, ja mainitsee Nissin (2010) ja Partasen (2007) tehneen opinnäytetöissään samoin ennen häntä. (Muhonen 2015, 15.) Opinnäytetöissä samankaltaiseen tekstilajiin on siis viitattu monella eri tavalla riippuen siitä, mikä tutkijan oma suhtautuminen ja painotus asiassa on.

Päätimme käyttää tässä tutkielmassa käsitettä *tarinallinen journalismi* viitatessamme kerronnan keinoja korostavaan tekstilajiin. Tästä eteenpäin käytämme tekstilajista tätä nimitystä. Käytännössä valitsimme suomenkielisen adjektiivin ”tarinallinen” mieluummin kuin ”narratiivisen”, joka juontuu latinasta. Kielitoimiston sanakirjan (2018 s.v. *narratiivinen*) mukaan narratiivinen tarkoittaa ”kertovaa, kerronnallista, kerrontaan perustuvaa, eepistä”.

Ymmärrämme narratiivisuuden kerronnallisuuden ja tarinallisuuden synonyymiksi erityisesti journalistisessa kontekstissa siitä syystä, että niillä viitataan samaan tekstilajiin – korkeintaan sanoilla on hento, semanttinen ero. Nähdäksemme tarinallinen journalismi on yläkäsite esimerkiksi kaunokirjalliselle journalismille, joka on Lassila-Merisaloon (2009, 12–13) mukaan ”– – faktuaalista sisältöä, jonka esittämisessä eli muodossa käytetään fiktiosta tunnettuja keinoja”. Tarinallisen journalismin käsitteen valintaa perustele edelleen tutkimuksemme tarkoitus tutkia sitä, millaisin keinoin lukija imaistaan mukaan pitkään, juonivetoiseen artikkeliin, toisin sanoen tositarina. Hemánuksen (1992, 132) määritelmän mukaan ”journalistiset tekstit ovat tavallaan kertomuksia – –”. Tarinan ja kertomuksen käsitämme tarkoittavan journalistisessa kontekstissa käytännössä samaa asiaa.

2.4 Jutun imu

Tutkielmamme keskeisin käsite on jutun imu. Itse määrittelemme sen siksi abstraktiksi voimaksi, joka kuljettaa tarinaa vetoamalla lukijan uteliaisuuteen ja tunteisiin. Tässä alaluvussa käymme läpi aiempaa tutkimuskäsitteistöä, josta saamme pohjan imu-käsitteen määrittelylle. Ulkomaisessa tutkimuksessa imuun liittyviä, tärkeitä käsitteitä ovat esimerkiksi *immersion* ja *engagement*, joista kerromme seuraavaksi.

Rick Busselle ja Helena Bilandzic (2009) tarkastelevat sitoutumista (*engagement*) mediaesitysten narratiivien ja niiden herättämien keskeisten tuntemusten kautta. He tutkivat narratiivia neljän ulottuvuuden avulla. Ne ovat 1) narratiivin ymmärtäminen (*narrative understanding*), 2) huomion keskittyminen (*attentional focus*), 3) tunteellinen sitoutuminen (*emotional engagement*) ja 4) narratiivinen läsnäolo (*narrative presence*). Narratiivin ymmärtäminen viittaa siihen, kuinka hyvin lukija kykenee samastumaan kognitiivisesti narratiivin maailmaan. Huomion keskittyminen viittaa narratiivista kokemusta häiritsevien tekijöiden minimointiin. Narratiivin kokija saavuttaa eräänlaisen ”flow-tilan”, jossa hän menettää hetkellisesti ajan- ja paikantajunsa uppoutuessaan narratiiviin. Tunteellinen sitoutuminen tarkoittaa sitä, kuinka syvää empatiaa ja sympatiaa lukija kokee narratiivin henkilöitä kohtaan. Viimeinen tekijä, narratiivinen läsnäolo, tarkoittaa siirtymistä ”tästä maailmasta” narratiivin maailmaan. (Mts. 331–332.)

Näiden ulottuvuuksien kautta lehtijutun imua voidaan hyvin havainnollistaa: lukija uppoutuu juttuun niin, että ei huomaa ajankulua, kokee samastuvansa jutun henkilöiden ajatuksiin ja tunteisiin sekä tuntee itse olevansa jutun tapahtumapaikalla (esimerkiksi miljöön kuvauksen vaikutuksesta). Se, kuinka tätä imua luodaan, on tutkimuksemme ydinkysymyksiä.

Journalismiin perehtyneen sosiologi Erik Neveun (2014, 538) mukaan jotkut tarinallista journalismia harjoittavat toimittajat puhuvat tekstilajista ”uppoutuvana journalismina” (*immersion journalism*). Tällä hän viittaa uudenlaiseen uusi journalismi -tyylin (*new journalism*) (käsitteen määrittelystä ks. luku 3.3) perinnettä elvyttäneeseen toimittajasukupolveen, jota yhdistää neljä piirrettä. Ensinnäkin toimittajat käyttävät juttujensa tiedonhankintaan pitkiä aikoja, useita vuosia tai jopa vuosikymmenen. Toiseksi he pyrkivät yhdistämään objektiivisuuden, totuudellisuuden sekä heidän omansa että jutun henkilöiden subjektiiviset tuntemukset. Tähän he hyödyntävät eri tieteenalojen, kuten sosiaalitieteiden, tietotaitoa esimerkiksi havainnoidessaan kohteitaan, mikä on kolmas toimittajia yhdistävä tekijä. Neljänneksi toimittajien tekstejä yhdistää syvä narratiivisuus, joka ”kuljettaa” lukijat tapahtumien äärelle. (Mp.) Tästä voi päätellä, että mikäli toimittaja on syvästi uppoutunut tiedonhankintaan, on lopputuote usein myös sellainen, joka imaisee lukijan mukaansa. Myös kaunokirjallista journalismia tutkinut professori Richard Lance Keeble (2018, 17) on Neveun kanssa yhtä mieltä: hänen mukaansa immerssiivinen journalismi on jo pitkään ollut tarinallisen journalismin ominaisuus, jota ovat harjoittaneet muiden muassa Jack London ja George Orwell jo 1900-luvun alkupuolella julkaistessaan journalistisia kirjoja, joiden eteen on tehty useiden vuoden tiedonhankinta.

Immerssiivisyydestä eli uppoutumisen käsitteestä puhutaan eritoten peliteollisuuden kontekstissa. Esimerkiksi Emily Brown ja Paul Cairns (2004, 1298) ovat jaotelleet videopelien immersion vaiheet kolmeen tasoon. Ensimmäisenä heidän mukaansa tulee sitoutuminen (*engagement*), jolla tarkoitetaan sitä, kun pelaaja tuntee mielenkiintoa peliä kohtaan, jotta sitoutuminen voi muodostua. Toinen taso on syventyminen (*engrossment*), jonka aikana pelaaja alkaa keskittyä tiukemmin peliin ja reagoimaan siihen enemmän tunteilla niin, että ympäristön tiedostaminen vähenee. Viimeisenä tasona he esittelevät täydellisen immersion tason (*total immersion*), jonka aikana pelaaja uppoutuu täysillä kaikkine aisteineen peliin. Täydessä immerssiossa pelin ilmapiiri häivyttää pelaajan itsetietoisuutta ja pelaaja alkaa tuntea olevansa osa pelin tapahtumia empaattisella tasolla. (Mts. 1298–1300.) Peliteollisuudessa tavoiteltava immerssiio on osin sovellettavissa myös

tarinallisen journalismin tavoitteisiin. Journalismin ja immersiiivisyyden suhteesta kerromme lisää johtopäätöksissämme.

Jutun imu on siis parhaimmillaan sitä, kun jutun alku sitouttaa lukijan, ja jutun loput osat saavat lukijan uppoutumaan. Kun imu toimii ikään kuin jutun punaisena lankana, on mahdollisuus tavoitella immersion tasoja. Imu on ensiarvoisen tärkeää pitkässä lehtijutussa, sillä mikäli lukija luovuttaa ensimetreillä, menee toimittajan tekemä työ täysin hukkaan.

3 HISTORIALLINEN PERUSTA

Tässä luvussa teemme katsauksen aiempaan tutkimukseen, jota tarinallisesta journalismista on tehty. Pyrimme pitämään fokuksemme mahdollisimman tiukasti nimenomaan juttujen aloitusten tutkimuksessa, vaikka kyseessä onkin verrattain tuntematon alue kotimaisen journalismin tutkimuksen kentällä. Lisäksi teemme selvyyttä objektiivisuus–subjektiivisuus-jakolinjaan, jota voidaan pitää journalismiperinteen yhtenä merkittävänä jakolinjana. Lopuksi perkaamme tarinallisen journalismin historiaa sekä sen alkukodin Yhdysvaltojen että Suomen kontekstissa.

3.1 Aloituksiin liittyvä aiempi tutkimus

Tarinallista journalismia ei ole Suomessa tutkittu kovinkaan paljon (Lassila-Merisalo 2009, 12). Lassila-Merisalon väitöskirja vuodelta 2009 on toistaiseksi ainoa aiheesta tehty väitöskirja. 2010-luvulla tarinallista journalismia on tutkittu Suomessa lähinnä opinnäytetöissä. Osaltaan suomalaisen tutkimuksen vähyys johtuu siitä, että tarinallista journalismia harjoittavia lehtiä on Suomessa verrattain vähän, joten tutkimus on keskittynyt täällä pitkälti amerikkalaiseen ilmiöön (mts. 35). Tilanne on samanlainen myös ulkomailla: tutkimus on nojannut vahvasti yhdysvaltalaiseen ja isobritannialaiseen tutkimukseen, mikä on vaikuttaa siihen, että tutkimuksen kohde on pelkistynyt yksin näiden maiden tarinallisen journalismin perinteeseen. Toisaalta viime vuosina tarinallisen journalismin tutkimus on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi. (Keeble 2018, 13–15.)

Se, kuinka tarinallisen journalismin jutut alkavat, on vielä tutkimattomampi alue. Aihetta on sivuttu joissakin suomalaisissa opinnäytetöissä, mutta kokonaista tutkimusta aiheelle ei käsittäksemme ole vielä omistettu. Esimerkiksi Toivosen (2008) narratiivisen journalismin kerronnan keinoja sanomalehdessä tarkasteleva maisterintutkielma keskittyy juttujen alkuihin yhden alaluvun verran. Toivosen mukaan aloitus on yksi jutun tärkeimmistä kohdista ja juuri alku erottaa feature-jutun ja uutisen selvästi toisistaan (mts. 76).

Tarinallisen journalismin jutun alkuihin on kiinnitetty huomiota myös ulkomaisissa kirjoitusoppaissa, joiden varaan Toivonenkin pääasiassa perustaa aloituksia käsittelevän alalukunsa. Esimerkiksi Tim Harrower (2006, 119–120) neuvoo aloittamaan feature-jutun anekdootilla eli pienellä tarinalla, jonka tehtävä on houkutella lukija lukemaan teksti loppuun.

Brendan Hennessy (2006, 182–183) puolestaan luettelee kymmenen erilaista tapaa aloittaa feature-juttu. Alku voi olla:

- 1) eläväinen, yllättävä tai šokeeraava väite
- 2) anekdootti
- 3) tunnelman kuvaus
- 4) looginen päättelyketju
- 5) ilmiön yleisyyden osoitus
- 6) merkittävä kohtaus
- 7) sitaatti
- 8) viittaus kirjallisuuteen
- 9) tunnettujen henkilöiden mainitseminen
- 10) hämärä aloitus, joka pakottaa lukijan ottamaan selvää aiheesta lukemalla juttu. (Mp.)

Yhteistä aloitustavoille on se, että jokainen niistä sisältää koukun, joka pakottaa lukijan lukemaan eteenpäin. Toisin ilmaistuna kyse on siis tavoista luoda juttuun imua. Oleellista on myös antaa lukijalle maistiainen tarinan tunnelmasta ja tyylistä.

3.2 Objektiivisuus ja subjektiivisuus

Feature ja sen alalajit voidaan määritellä myös sen kautta, mitä ne eivät ole: vastakohta ”objektiivisille” uutisille. Jaottelu objektiiviseen ja subjektiiviseen journalismiin on alan sisällä vallitseva jakolinja, joka erottaa objektiiviset uutiset teksteistä, joissa toimittajan mielipiteet ovat korosteisemmat.

Journalismissa vallitsevan objektiivisuuden paradigman keskiössä on uutistyyli (*news style*) (Hartsock 2000, 17; Jaakkola 2018, 13). Se on normatiivista ja yhdenmukaista, ja uutiskieleen sisältyvät alan keskeiset säännöt ja ideaalit: tekstin on oltava selkeää ja ymmärrettävää, ja samalla toimittajaa ohjaa objektiivisuuden ideaali, joka on ollut journalismin hallitseva tausta-ajatus 1800-luvulta lähtien (Jaakkola 2018, 13). Objektiiviselle journalismille on ominaista myös ”kärjellään olevan kolmion” malli rakentaa uutinen, mikä tarkoittaa kaikkein tärkeimmän asian sijoittamista kärkeen (Hartsock 2000, 124). Objektiivisuus ymmärretään journalismissa tavallisesti mainittujen kirjoitusteknisten

seikkojen lisäksi pyrkimyksenä todellisuuden riippumattomaan havainnointiin, johon toimittajan omat mielipiteet, arvot ja asenteet eivät vaikuta.

Objektiivisuuden paradigman vastinpari on subjektiivisuuden paradigma, joka sisältää eriytyneempiä journalismin muotoja, esimerkiksi kulttuurijournalismin, matkailujournalismin, muotijournalismin ynnä muut journalismin muodot, joita ei lasketa uutisiksi. Subjektiivisuuden paradigman puhtain muoto olisi fiktio, mutta koska journalismi pohjaa faktoihin, myös subjektiivisuuden paradigmaan kuuluvilla teksteillä tulee olla tosipohja. (Jaakkola 2018, 18; Lassila-Merisalo 2009, 16.) Subjektiivisia piirteitä sisältävä feature-tekstilaji kehittyi niin ikään 1800-luvun Yhdysvalloissa objektiivisen journalismin rinnalla, vaikka jäikin viimeksi mainitun jalkoihin vuosisadan lopulla (Hartsock 2000, 126).

Jaakkolan paradigmojen pohjalta uutisten ja feature-tekstien voisi tulkita olevan vastakohtia, mutta jako ei todellisuudessa ole niin selkeä. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että journalismin määrittävä tausta-ajatus on totuudellisuus. Se yhdistää ja toisaalta rajoittaa jokaista journalismin genreä: Lassila-Merisalo (2009, 18) jopa arvelee kaunokirjallisia tekniikoita hyödyntävän kirjoittajan voivan kokea saavuttavansa korkeamman totuudellisuuden tason kuin uutistekstin kirjoittaja.

Lisäksi 2010-luvulla on puhuttu paljon journalismin muuttumisesta feature-painotteisemmaksi, mikä näkyy esimerkiksi uutisjournalismin tarinallistumisena ja viihteellistymisenä (ks. esim. Steensen 2011, 50; Pietilä 2008, 244; Lassila-Merisalo 2009, 16). Toimittaja voi hyödyntää eri rekisterejä sekoittamalla elementtejä kummastakin paradigmasta saman tekstin sisällä. Siksi rajanveto ei ole niin yksiselitteistä.

Silti jakolinjaa on hyödynnetty journalismin tutkimuksessa havainnollistavana työkaluna. Esimerkiksi Lassila (2001) pohjasi maisterintutkielmansa kyseiselle vastakkainasettelulle, vaikka toikin ilmi sen keinotekoisuuden. Myös John C. Hartsock ymmärtää kaunokirjallisen journalismin lähtökohdan olevan vastareaktio uutisten ”objektivisoinnille” (*objectification*), jolla hän viittaa maailman ja sitä havainnoivan subjektin – toimittajan tai lukijan – erottamiseen toisistaan (Hartsock 2000, 17). Tällöin maailma nähtäisiin ihmisestä irrallisena tilana, jota voidaan havainnoida objektiivisesti. Myös hänen mukaansa objektiivisuus–subjektiivisuus -jakolinja on siis jokseenkin keinotekoinen.

Hemánus (1992, 4) puolestaan pitää koko objektivismin ja subjektivismin asetelmaa lopulta mahdottomana. Ensimmäisen kohdalla ei ole mahdollista määritellä pistettä, josta todellisuus avautuisi täydellisenä, ja jälkimmäisen kohdalla on muistettava, että informaatio kumpuaa joka tapauksessa vuorovaikutuksesta ulkomaailman kanssa (mp.). Journalismissa on aina lajityypistä riippumatta mukana kumpikin aspekti, eikä kumpikaan paradigma voi esiintyä täydellisenä tai toisesta riippumatta.

3.3 Tarinallisen journalismin historia

Moderni tarinallinen journalismin syntyi Yhdysvalloissa 1600-luvun lopussa. Silloin kehittyivät varhaisessa muodossaan useat tarinallisen nonfiktion muodot, elämäkerran ja matkakertomuksen ohella journalistinen tekstilaji. (Hartsock 2000, 110.) Tarinallisen journalismin voi todeta olevan leimallisesti yhdysvaltalainen ilmiö.

Tekstilajin juuret ulottuvat todennäköisesti kuitenkin vielä pidemmälle. Hartsock (2000, 81) arvelee, että tarinallista journalismia on esiintynyt hyvin varhaisessa muodossa siitä lähtien, kun ymmärrettiin ilmiön tai tapahtuman selittämisen ja läpikäynnin merkitys ihmiselle tai yhteisölle. Oleellista onkin ymmärtää, ettei tarinallinen journalismi ole mikään erillinen ”epämuodostuma” Yhdysvaltain journalismiperinteessä (mp.). Tarinallinen journalismi on kehittynyt objektiivisen journalismin rinnalla, eikä niiden välinen jakolinja ollut kovin selkeä ennen 1800-lukua.

1890-luvulla Yhdysvalloissa rajanveto oli jo tarkempi: asia oli yhtäältä kerrottava mahdollisimman neutraalisti ja tiiviisti – toisin sanoen raportoitava objektiivisesti – mutta toisaalta raportoinnin tuli olla mahdollisimman tarkkaa ja yksityiskohtaista. Tarinallinen journalismi kytkeytyi jälkimmäiseen vaatimukseen, sillä mikäli asia oli kerrottava mahdollisimman kattavasti, ei toimittajan ollut syytä pidättäytyä subjektiivisista tulkinnoista ja huomioista, jotka rikastavat tarinaa. (Hartsock 2000, 131.) Voidaan puhua siis subjektiivisesta raportoinnista.

1900-luvulla hiipunut tarinallinen journalismi virkosi 1930-luvun laman vaikutuksesta (Nousiainen 2013, 17), mutta viimeistään lajityyppi herätti huomiota 1960-luvulla Uusi journalismi -tyylin (*new journalism*) myötä. Siinä ei tosin ollut mitään ”uutta” lukuun

ottamatta sitä, että tyyliherätyksen herätti ennennäkemätöntä huomiota ja sai toisaalta osakseen myös laajaa kritiikkiä (Hartsock 2000, 192). Merkittäviä uuden journalismin edustajia ovat esimerkiksi Tom Wolfe, Truman Capote ja Gay Talese. Heidän ja muiden tyyliherätyksen edustajien teksteille on tyypillistä minämuotoinen kerronta sekä kaunokirjallisten piirteiden hyödyntäminen. (Hartsock 2000, 202.)

Suomalainen tarinallinen journalismi sisältää piirteitä reportaasista, jonka alkuperä voidaan määrittää 1800-luvun matkakirjallisuuteen (Lassila-Merisalo 2009, 120). Zacharias Topeliusta (1818–1898) tituleerataan kotimaisen reportaasijournalismin isäksi, sillä hänen matkakuvauksensa sisälsivät poikkeuksellisia reportaasin piirteitä aikana, jolloin suomalainen kaunokirjallisuus vasta orasti (Pietilä 2008, 340). Topeliuksen lisäksi Elias Lönnrotin (1802–1884) matkakertomuksissa voidaan havaita elementtejä, joita ei yleisesti ottaen esiintynyt 1900-luvun tavallisissa journalistisissa teksteissä mutta jotka ovat tyypillisiä kaunokirjallisen journalismin perinteelle. Esimerkiksi lukijan puhuttelu on elementti, jossa voi nähdä yhtymäkohdan matkakirjallisuuden ja nykypäivän reportaasien välillä. (Lassila-Merisalo 2009, 120, 123.)

Matkakuvauksia kirjoittivat 1900-luvulla muiden muassa kuuluisat kaunokirjailijat, kuten Juhani Aho, Ilmari Kianto ja Mika Waltari (Lassila-Merisalo 2009, 124–125). Vuosisadan vaihdos oli journalismissa elämyksellisyyden ja ”faktuaalis-ajankohtaisen” tekstin yhdistämisen aikaa. Reportaasi oli tuolloin leimallisesti kepeä tekstilaji. (Mts. 129–131.) Tekstilaji vakiintui omaksi genrekseen 1920-luvulla, jolloin kaksi suurinta sanomalehteä, Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi, alkoivat julkaista viikoittaisia liitteitään, jotka sisälsivät reportaaseja (Lassila-Merisalo 2011, 187).

Reportaaseja kirjoittavia sankaritoimittajia alkoi ilmaantua 1950-luvulla. Suomen tunnetuimmaksi toimittajaksi nousi Apu-lehteen vuodesta 1952 kirjoittanut Matti Jämsä (1929–1988) (Lassila-Merisalo 2011, 188). Jämsä tunnettiin erityisesti päätähuimaavista stunteistaan, joista hän laati minämuotoisia reportaaseja. Jämsä muun muassa paini karhun kanssa, hyppäsi laskuvarjolla neljästä kilometristä, käveli palavaan taloon asbestipuvussa ja oli elävältä haudattuna yli vuorokauden (Jämsä 1960). Omakohtaisista kokemuksista raportoimisen ohella Jämsän ansioksi lasketaan dramaattisten kerrontatekniikoiden hyödyntäminen lehtitekstissä, mitä ei vielä ollut yleisesti tehty (Lassila-Merisalo 2011, 190).

1960- ja 70-luvuilla valtakunnan kohutoimittajan manttelin peri Jämsän kollega Veikko Ennala (1922–1991), joka kirjoitti enimmäkseen Hymy-lehteen. Hänen kaunokirjallisuudesta tekniikoita lainaavat kirjoituksensa käsittelevät usein varsin suorasukaisesti esimerkiksi seksiä, huumeita, itsemurhaa, eutanasiaa ja muita vaiettuja aiheita (Ennala 2007; Siltanen 2015, 2, 7), minkä vuoksi hän tuli tunnetuksi niin kutsuttuna kuvainraastajana ja tabujen rikkojana. Myös Ennala kirjoitti Jämsän ohella gonzo-tyylisiä reportaaseja jo kauan ennen Hunter S. Thompsonia (1937–2005), joka usein mainitaan uuteen journalismiin lukeutuvan gonzo-journalismin isäksi (Lassila-Merisalo 2011, 190–191).

Lassila-Merisalon (2011, 194) mielestä suomalaisen tarinallisen journalismin kannalta yksittäisiä toimittajia tärkeämmäksi nousi Viikkosanomat-lehti 1950-luvulta lähtien. Se oli leimallisesti kuvalehti mutta myös tärkeä foorumi tarinallisille artikkeleille ja niiden kirjoittajille. Lehden sisällössä näkyi kaunokirjallisten kerrontakeinojen hyödyntäminen: kuvaukset olivat eläväisiä, dialogia esiintyi runsaasti ja minäkertojaa hyödynnettiin ahkerasti. (Mp.)

1980-luvulla syntyi useita aikakauslehtiä, jotka jatkoivat tarinallisen journalismin perinnettä. Näitä ovat muassa Helsingin Sanomien Kuukausiliite, Image ja City-lehti. Jokaista lehteä yhdistää uutisjournalismin perinteestä irtisanoutuminen, toimittajan subjektiivisuuden korostaminen sekä uudenlaisten journalististen muotoratkaisujen kokeileminen. (Lassila-Merisalo 2009, 30.) Voidaan siis todeta, että myös suomalaisella tarinallisella journalismilla on rikas perinne, joka on parin sadan vuoden aikana jalostunut matkakuvauksista vakiintuneeksi ja eritoten nykypäivänä laajasti hyödynnetyksi tyylilajiksi.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä luvussa kerromme käyttämästämme aineistosta ja tutkielmassa sovelletuista menetelmistä. Aineistona käytimme 12:ta Kuukausiliitteen artikkeleita, kuutta toimittaja Anu Nousiainenilta ja kuutta toimittaja Jouni K. Kemppaiselta. Lisäksi teimme puolistrukturoidut teemahaastattelut. Haastattelimme molemmat toimittajat sekä liitepäällikkö Lauri Malkavaaran.

4.1 Kuukausiliitteen artikkeleiden ja haastateltavien toimittajien valitseminen

Valitsimme aineistomme lähteeksi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen, sillä kyseinen lehti on Imagen ohella harjoittanut tarinallista journalismia kaikkein tietoisimmin Suomen mediakentässä (Lassila-Merisalonen 2009, 35). Kuukausiliitteen levikki on Suomessa poikkeuksellisen merkittävä: Kansallisen Mediatutkimuksen (14.9.2017) mukaan Kuukausiliitteellä on noin 862 000 lukijaa kuukausittain eli kaikkein eniten suomalaisista printtijulkaisuista. Tämän vuoksi pidämme Kuukausiliitettä relevanttina kohteena tutkimuksellemme.

Tutkimuksemme tekstiaineistoksi valitsimme 12 artikkeleita Helsingin Sanomien Kuukausiliitteestä. Aineiston valintaprosessissa otimme huomioon sen, että artikkeleiden tulee olla tekstilajeiltaan monipuolisia, vuoden 2000 jälkeen julkaistuja sekä Jouni K. Kemppaisen tai Anu Nousiainen kirjoittamia, sillä haastattelimme heitä tutkimuksessamme Kuukausiliitteen työprosessista. Sekä Nousiainen että Kemppainen ovat työskennelleet pitkään vakituisina Kuukausiliitteen toimittajina ja heillä on kokemusta hyvin monenlaisista juttuprojekteista. He ovat myös tyyleitään eroavia, omaleimaisia kirjoittajia, mikä tarjoaa monipuolisemman tarttumapinnan tutkimusongelmallemme.

Anu Nousiainen esiintyy tutkimuksessamme useammassa roolissa. Käytämme aineistona hänen journalistisia lehtijuttujaan ja haastattelujamme sekä lähteinä hänen tieteellisiä artikkeleitaan. Kahdessa eri roolissa toimiminen ilmenee lähdeviitteissä.

Valitsemamme artikkelit edustavat tarinallista journalismia ja ovat edelleen luokiteltavissa henkilökuvien ja reportaasien kategorioihin. Kiinnitimme huomiota myös siihen, että artikkeleiden aloitukset olisivat merkkimääräisiltä pituuksiltaan vaihtelevia. Päädyimme monipuolisiin juttutyyppeihin ja laajaan aikaperspektiiviin sen vuoksi, että saisimme muodostettua aineistosta mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan, vaikka itse aineiston valinta ei olekaan välttämättä kaikilta osin looginen. Tekstien ei ole tarkoitus antaa täydellistä, yleistettävää kuvaa Kuukausiliitteen journalismista, vaan ne toimivat ikään kuin kuvailevina näytekappaleina.

Jutun aloituksen määrittelemme siten, että se alkaa ensimmäisestä anfangista ja päättyvät seuraavaan. Anfangi on väliotsikon tavoin toimiva rivin alkuun sijoitettu iso kirjain, joka jakaa Kuukausiliitteen tekstejä osiin. Pisin aloituksista on *Kultapoika*, joka on merkkimäärältään välilyönteineen 2 672 ja lyhin, *Valo työssä*, on mitaltaan 668 merkkiä. Otsikkoa, ingressiä, kuvia tai tekstin muita osuuksia emme tässä tutkimuksessa tarkastele lainkaan.

Tutkimuksessamme käytämme seuraavia Anu Nousiainen Kuukausiliitteeseen kirjoittamia artikkeleita: *Autio maa* (5/2007), *Haastattelu jota ei annettu* (7/2007), *Sisällissodan silminnäkiäjät* (2/2008), *Vieras mies tuli taloon* (8/2015), *Ikuinen ongelma* (5/2018) ja *Kuoleman saari* (6/2018).

Jouni K. Kemppaisen artikkeleista valikoimme aineistoomme myös kuusi artikkelia: *Rouva Marian salaisuus* (8/2001), *Valo työssä* (3/2004), *Eläkeläinen luistelee* (11/2007), *Viimeinen keikka* (1/2018), *Hiljainen kevät* (6/2018) ja *Kultapoika* (8/2018). Juttujen aloitukset ovat liitteenä tämän tutkielman lopussa (liite 2).

Kuukausiliite on Helsingin Sanomien aikakausliite, joka alkoi ilmestyä vuonna 1983. Alkuaikoinaan se ilmestyi kahdesti kuukaudessa, tätä nykyä vain kerran. Kuukausiliitettä voi luonnehtia Suomen tarinallisen journalismin lippulaivaksi. Siinä ilmestyy pidempiä, tarinallisia artikkeleita sekä lyhyempiä ajankohtaisjuttuja. Kuukausiliitteellä on tällä hetkellä viisi vakituista toimittajaa, toimitussihteeri ja päällikkö. Lisäksi Kuukausiliite käyttää paljon avustajia Helsingin Sanomien muilta osastoilta sekä lehden ulkopuolelta. Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja on Kaius Niemi.

4.2 Funktionaalinen jaksoanalyysi

Käytämme tässä tutkimuksessa funktionaalista jaksoanalyysiä aineistomme artikkeleiden alkujen rakenteen hahmottamiseen. Jaksoanalyysi pohjaa hypoteesiin, jonka mukaan samaan tekstilajiin kuuluvilla teksteillä on samankaltainen kokonaisrakenne. Tämän kokonaisrakenteen voidaan havaita koostuvan yhtenäisistä elementeistä, joista jokaisella on oma tehtävänsä tekstikokonaisuudessa. Näitä elementtejä kutsutaan jaksoiksi. Rakennetutkimuksen perinteessä tekstin rakennetta tarkastellaan funktionaalisista elementeistä koostuvana kokonaisuutena. (Honkanen & Tiililä 2012, 209.)

Jaamme siis jokaisen aineistomme artikkelin aloituksen luomamme luokituksen mukaisesti jaksoihin. Tämä jaottelu ei aina ole yksinkertaista. Honkasen ja Tiililä (2012, 209) mukaan rakennetutkimuksen perinteessä oleellista on se, että jaksoiden rajakohdat tunnustetaan kielellisten vihjeiden perusteella. Nämä vihjeet voivat olla joko semanttisia tai tekstin muotopiirteisiin kiinnittyviä (mp.). Toisin sanoen jaksot voi määrittellä joko merkitysten tai kieliopin ja sanatason vihjeiden avulla, joskus molempien. Jaksoanalyysin problematiikka ilmenee juuri rajanvedon vaikeudessa. Koska jaksot eivät milloinkaan ole absoluuttisia, joutuu jokainen tutkija itse ratkaisemaan, mitä kielelliset vihjeet ovat ja kuinka ne tunnustetaan (mts. 210). Funktionaalinen jaksoanalyysi on siis aina osin subjektiivista.

Lähestymme omassa analyysissämme jaksotusta kummastakin näkökulmasta. Kieliopilliset piirteet näkyvät esimerkiksi sanaluokissa: kuvailussa käytetään kosolti adjektiiveja ja tilanteissa verbejä. Silti myös semanttinen eli merkityksellinen taso määrittää jakson funktiota eli tarkoitusta. Usein niin sanottu ”pysähtynyt valokuva” on kuvailua, mutta ”liikkuva videokuva” on tilanne, huolimatta tekstin kielellisestä tasosta. Jaksot eivät tutkimuksessamme aina noudata kappale-, lause- tai virkerajoja, vaan toisinaan ne saattavat kattaa usean virkkeen, joskus vain osan lausetta.

Aiemmin jaksoanalyysiä on hyödynnetty muun muassa suomen kielen opinnäytetöissä. Esimerkiksi Mikko Juvonen (2017) sovelsi analyysitapaa maisterintutkielmassaan, jossa hän tarkasteli Liikenteen turvallisuusvirasto Trafín asiakaskirjeiden muutosta. Jaksoanalyysiä on sovellettu usein juuri virkatekstien tutkimuksessa. Esimerkiksi Ulla Tiililä (2007) tarkasteli

väitöskirjassaan vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalvelupäätöksiä jaksoanalyysin avulla.

4.3 Puolistrukturoitu haastattelu

Tietoa Kuukausiliitteen artikkeleiden aloitusten työprosessista hankimme laadullisella menetelmällä. Sitä kutsutaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi eli teemahaastatteluksi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Tällä menetelmällä haastattelimme Kuukausiliitteen liitepäällikköä ja kahta toimittajaa. Haastattelumetodilla ei ole vakiintunutta määritelmää, mutta erilaisille tulkinnoille yhteistä on se, ettei teemahaastattelu ole yhtä tiukasti sidottu ennalta määrättyyn kysymyspatteristoon kuin strukturoidussa haastattelussa. Tyypillistä tälle metodille on se, että ”jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia”. (Mp.)

Laadimme ennalta kysymyslistan, joka tarjosi haastattelutilanteelle kantavan rakenteen. Esitimme kysymykset mahdollisimman neutraalisti yrittäen minimoida vaikutuksemme vastauksiin. Kysymyslistasta poikkesimme esimerkiksi jatkokysymyksiä esittäessämme. Saatoimme myös poiketa kysymysten kronologiasta, mikäli haastateltava itse kuljetti haastattelutilannetta jonkin vielä käsittelemättömän teeman suuntaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa juuri teemat ovat kysymyksiä olennaisempia, mikä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja korostaa haastateltavien sanomaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Sen vuoksi ryhmittelimme tiettyä aiheen osa-aluetta tai näkökulmaa käsittelevät haastattelukysymyksemme samaan ryppäaseen. Haastattelukysymykset ovat tämän tutkielman liitteenä 1.

5 ALOITUSTEN JAKSOTUS JA ANALYYSI

Tämä luku käsittelee jaksoanalyysiä, jota sovelsimme aineistoomme kuuluvien tekstien aloitukseen. Aloitamme kertomalla, kuinka jaksotus tehtiin, minkä jälkeen esittelemme yksityiskohtaisesti jokaisen löytämämme jakson esimerkkien kera. Alaluvussa 5.3 esittelemme määrällisiä tuloksia jaksotuksesta.

5.1 Aloitusten jaksottaminen

Suoritimme kaikille aineistomme aloituksille jaksotuksen. Jaksotus tapahtui käymällä systemaattisesti läpi jokainen teksti ja erittelemällä niistä eri osuuksia. Joidenkin jaksojen erottaminen toisistaan oli hyvin vaikeaa, ja korostettakoon, että kyse on osin subjektiivista tulkinnoista. Tässä luvussa perustelemme jokaisen luomamme jakson määritelmän. Silti esimerkiksi tilanteen ja kuvauksen raja on usein veteen piirretty. Monissa jaksoissa oli myös ongelma siinä, että osa lauseista suorittaa useampaa eri funktiota – näissä tapauksissa jaoinme jaksoja lausettakin pienempiin osiin. Jaksot ovat hyvin eri pituisia, sillä määräävä tekijä on jakson funktio, ei pituus eikä lause- tai virkerajat.

Syy siihen, miksi päädyimme käyttämään funktionaalista jaksoanalyysiä, on huomiomme siitä, että Kuukausiliitteen artikkeleiden aloituksissa on toistuvia rakenteita. Jaksoanalyysillä pystymme määrittelemään, kuinka paljon kutakin jaksoa esiintyy, missä kohdin aloitusta jaksot esiintyvät ja millaisissa yhteyksissä kukin jaksoista on useimmin.

Olemme luoneet jaksot itse ja ne pohjautuvat Kuukausiliitteen liitepäällikkö Lauri Malkavaaran esittelemään jaksotukseen (ks. kuva 1). Muovasimme Malkavaaran jaksotusta siten, että se kattaisi tarkemmin kaikki alkuihin liittyvät tekstilliset piirteet. Tekemäämme jaksoluokitukseen kuuluu seitsemän eri luokkaa. Koska juuri tätä luomaamme jaksotusta ei ole käytetty muissa tutkimuksissa, se ei ole vertailukelpoinen tai yleistettävissä muualla käytettyihin jaksoanalyysiin. Sekä Malkavaaran että meidän luomistamme jaksotuksista kerromme lisää tämän luvun alaluvuissa.

Jaksotukseen liittyvä työprosessi eteni kohdallamme siten, että tekstejä läpi käymällä loimme jaksojärjestelmän, joka on pätevä kaikkien aineistomme tekstien osalta. Malkavaaran jaksotuksesta emme hyödyntäneet sellaisia luokkia, joita aineistossamme ei esiinny. Kun

jaksojärjestelmämme oli valmis, jaoimme aineiston puoliksi, kävimme ne tahoillamme huolellisesti läpi ja merkitsimme teksteihin jaksojen rajat. Aina valmistuneen jaksorajauksen jälkeen vaihdoimme aineistoja ja testasimme yhdessä, onko jaksoissa epätarkkuuksia. Kuuden muokkauskierroksen jälkeen päädyimme tässä tutkimuksessa käytettyyn jaksotukseen. Usean muokkauskierroksen aikana muutimme myös jaksojärjestelmää, jos havaitsimme siinä puutteita. Loppuviimein teimme useita systemaattisia tarkastuskierroksia, joilla totesimme jaksotuksen olevan toimiva.

Alla on esimerkki siitä, miten jaksotimme Kemppaisen artikkelin *Valo työssä* aloituksen (Kuukausiliite 3/2004). Jaksojen tunnukset on merkattu tässä tutkielmassa hakasulkeisiin punaisella värillä. On huomattava, että tekstin ensimmäinen kappale sisältää virkkeen, jonka sisällä jakso vaihtuu. Tulkitsimme tällaisissa tilanteissa saman jakson jatkuvan. (Esimerkiksi toisen virkkeen tilanne-jakso jatkuu esittely-jakson jälkeen.)

AIHEENA on [SISÄINEN ÄÄNI] Ville Valo, [ESITTELY] mutta silti tämä kirjoitus alkaa Ghanasta, sen pääkaupungin Accran liepeiltä. [KÄÄNNE] Olemme [TILANNE] 18-vuotiaan Pamela Khawamin [ESITTELY] huoneessa. [TILANNE]

Sänky, kirjoituspöytä, jalkalamppu ja seinät täynnä valokuvia ja julisteita, [KUVVAUS] niin kuin teinityöillä tapaa olla. [SISÄINEN ÄÄNI] Mutta Pamelan seinällä joka julisteessa on sama aihe: Ville Valo. [KUVVAUS]

Pamela rakastaa Villeä. Lukion ajan hän on pitänyt jokaisen esitelmänsäkin Villestä. [ERITTELY]

Suomalainen vieras kertoo Pamelalle, [SISÄINEN ÄÄNI] että Ville elää Helsingissä aivan kuin kaikki. [KUVVAILU] Usein häntä näkee esimerkiksi baarissa pelaamassa biljardia. Ilman turvamiehiä, seuruetta tai sen kummempaa huomiota. [ERITTELY]

”Mitä? Se ei ole totta! Ei voi olla totta!” Pamela kiljuu. [SITAATTI]

5.2 Luomamme jaksot

Tässä alaluvussa käymme läpi käyttämämme jaksot. Jaksoanalyysimme pohjana käytämme Kuukausiliitteen liitepäällikkö Lauri Malkavaaran toimitukselle esittelemää ”huoneentaulua”, jonka hän jakoi Helsingin Sanomain työntekijöiden sisäisessä koulutuksessa. Huoneentaulussa esiteltiin 14 tapaa, joilla pitkän, tarinallisen artikkelin voi aloittaa. Malkavaara tähdensi, että kyseessä ei ole Kuukausiliitteen virallinen opas alkujen kirjoittamiseen.

Erilaisia aloituksia

- Tilanne
- Kuvaus
- Fakta tai uutinen
- Sitaatti
- Viittaus
- Esimerkki
- Väite
- Anekdootti tai vitsi
- Määritelmä
- Kysymys
- Paradoksi
- Puhuttelu
- Minä
- Jotain aivan muuta

Kuva 1. Lauri Malkavaaran ”huoneentaulu”, jossa eritellään erilaisia aloitustapoja.

Määritelmien lisäksi annamme jokaisesta jaksosta aineistosta poimittuja esimerkkejä, jotta jaksotuksen hahmottaminen olisi helpompaa. Määrittelyillä pyrimme todistamaan, että luomallamme jaksotuksella pitäisi päätyä vain siihen lopputulemaan, johon päädyimme.

Jaksotus toimii pohjana johtopäätöksillemme. Tutkimme jaksotusta sekä kvalitatiivisin että kvantitatiivisin metodein, jotta saamme laajaa tietoa aloitusten rakentumisesta. Kvalitatiivisin metodein selvitämme esimerkiksi sitä, mikä tarkoitus milläkin jaksolla on tekstin imun luomiselle. Kvantitatiivisella tarkastelulla saamme tietoa esimerkiksi yleisimmistä ja harvinaisimmista jaksoista. Seuraavissa alaluvuissa esittelemme luomamme jaksot aineistossamme yleisimmin esiintyneestä vähiten esiintyneeseen.

5.2.1 Tilanne

Tilanne-jakson keskeisin tunnusmerkki on se, että siinä tapahtuu jotakin, joka vie tarinaa eteenpäin. Tarinan etenemistä voi etsiä esimerkiksi tarinallisuuden indikaattoreista, kuten sanoista ”aluksi”, ”sitten” ja ”lopulta”. Hyvä vertauskuvallinen ajatus tilanne-jakson hahmottamiseen on ”liikkuva videokuva” eli jokin muuttuu, liikkuu tai kehittyy. Tilanne-jakso on tutkimusaineistomme yleisin jakso.

Eniten haasteita tilanne-jakson määrittämisessä ilmenee silloin, kun se on sekoittua kuvaus-jaksoon (ks. 5.2.2). On nimittäin mahdollista, että tilannetta kuvaillaan kuvailevin sanankääntein, mutta silti jakson funktio saattaa olla tilanne, jos sen tarkoitus on nimenomaan viedä tarinaa eteenpäin kuvaamisen sijasta. Esimerkiksi jutussa *Haastattelu jota ei annettu* kuvaus muuttuu tilanteeksi:

Ulkona on hellepäivä, [KUVAUS] mutta Herlin kiskoo ylleen nahkatakkia. Sitten hän siirtyy suunnittelemaan uutta Uutta Suomea kadun toiselle puolelle baariin. [TILANNE]

Edellinen katkelma on tutkimuksessamme laskettu alusta kuvaukseksi ja lopusta tilanteeksi, sillä alun funktio on kuvailla säätä ja lopun funktio on siirtää lukijaa juonessa eteenpäin ja kehittää tarinaa. Lisäksi katkelman loppuosa sisältää tarinallisuutta indikoivan sanan ”sitten”.

5.2.2 Kuvaus

Kuvaus-jaksolle tunnusomaista on, että se pyrkii kertomaan kuvaillen lukijalle ympäristöstä, paikoista, ihmisistä, tavoista, tapahtumista tai esimerkiksi tunnelmasta. Jaksoa voisi kuvailla ”pysähtyneeksi valokuvaksi”, jossa juonen eteneminen on pysähtynyt ja fokus on keskittynyt yksityiskohtiin sekä kuvaileviin laatusanoihin. Tilanne-jaksosta kuvaus eroaa siis juuri siinä, ettei sillä ole itsessään tarinan juonta edistävää vaikutusta. Kuvaus-jaksoa esiintyi toiseksi eniten aineistossamme.

Kuvaus-jaksoon laskemme mukaan myös katkelmia, joissa tarina on etenevinään, mutta katkelman funktio on enemmänkin pysähtyneen tilanteen kuvailu. Oheisessa *Ikuinen ongelma* -jutun katkelmassa kiteytyy hyvin se, miten tarinan eteneminen pysähtyy ja tilanne muuttuu kuvailuksi:

Kaadan lattialle kuusi suurta muovipussillista jätteitä. [TILANNE] Niistä syntyy iso, ruma läjä.
[KUVAUS]

Kuvaukselle on tyypillisiä piirteitä ovat adjektiivit, määränilmaukset ja numeraalit. Virkerakenteiden tasolla kuvaus-jaksoissa esiintyy paljon eksistenssilauseita eli lauseita, joissa ilmaistaan vain jonkin olemassaoloa, eikä mikään varsinaisesti muutu. Tärkeintä

kuvaus-jaksolle kiteytetysti on se, että sen tehtävä on luoda jutulle virettä ja tunnelmaa ennemmin kuin viedä tapahtumasta toiseen.

5.2.3 Sisäinen ääni

Sisäisellä äänellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan jaksoa, jossa toimittaja kommentoi asioita joko suoraan, häivytetysti tai puhuu ”haastateltavan äänellä”. Aineistossamme toimittajan ääni näkyy kommentoivana, usein humoristisenakin äänenä, joka esittää oivalluksia tapahtumien kulusta tai tarinan hahmojen ajattelusta. Toisinaan sisäinen ääni voi kuulua myös muille kuin toimittajalle: Tim Harrowerin (2006, 117) mukaan feature-tekstille on tyypillistä niin kutsuttu sisäinen monologi, joka voidaan toisinaan laittaa myös jutussa esiintyvien ihmisten suuhun. Tällaisessa tekniikassa on riskinsä, minkä vuoksi henkilön ”sisäisen äänen” esittämisen on perustuttava yksityiskohtaisiin haastatteluvastauksiin, jotta monologin totuudenmukaisuudesta voidaan varmistua. (Mp.) Esimerkki toimittajasta puhumassa – tai ennemminkin ajattelemassa – jutun henkilön sisäisellä äänellä löytyy artikkelista *Kultapoika*:

Hän [Jasper Pääkkönen] ei tiennyt roolihahmosta juuri muuta kuin sen, että mies on syvästä etelästä, pitkä kuin torni ja kuuluu Ku Klux Klaniin. Sellainen tyyppihän voisi hyvinkin purra mälliä, eikö voisikin? Mitäpä, jos hän työntäisi pastillin huuleen ja esittäisi, että se on purutupakkaa? [SISÄINEN ÄÄNI]

Sisäisen äänen funktiona voidaan pitää sitä, että se luo tekstiin rytmiä, näkemyksellisyyttä ja sävyjä, joita ei voitaisi toteuttaa suoraan todennettavilla elementeillä, kuten sitaateilla tai ympäristön kuvailulla. Tämä jakso on samankaltainen kuin narratologian merkkihenkilöiden William Labovin ja Joshua Waletzky (1967) narratiivisen analyysin evaluaatio-piirteellä, jonka tarkoitus on Heli Hämäläisen (2017, 69) maisterintutkielman mukaan kommentoida, ”mitä itua kertomuksessa on”. Evaluaatiolla tarkoitetaan tekstillisiä piirteitä, joilla arvioidaan, kommentoidaan ja perustellaan tekstin tavoitteita (Hämäläinen 2017, 69). Sisäisen äänen jaksoon sisältyvät katkelmat eivät ole lähtökohtaisesti haastateltavien tiedossa.

Sisäinen ääni -jaksoon sisältyy myös tekstistä tietoiset metatason lauseet, joilla saatetaan puhutella lukijaa ja viitata eri osiin tekstin sisällä. Esimerkiksi Kemppaisen juttu *Eläkeläinen luistelee* alkaa selvällä metavirkkeellä: ”Edellisellä aukeamalla oleva otsikko kuulostaa ehkä ilkeältä, mutta malttakaa hetki ennen kuin loukkaannutte tämän kirjoituksen päähenkilön [jääkiekkoilija Raimo Helmisen] puolesta”.

Seuraavassa virkkeessä jatketaan sisäinen ääni -jaksoa ottamalla kantaa päähenkilön puolesta asiaan, jota haastateltava ei lähtökohtaisesti edes tiedä:

Hän olisi nimittäin voinut keksiä sen itse. [SISÄINEN ÄÄNI]

Sisäistä ääntä käyttävissä lauseissa kuitenkin yritetään usein välttää ottamasta liiaksi kantaa, sillä väitteille ei löydy taakseen jäljitettävää sanojaa. Sisäinen ääni -jaksoa esiintyy aineistossamme kolmanneksi eniten.

5.2.4 Erittely

Erittely-jakso on ominaisuuksiltaan monipuolisin käyttämämme jakso. Jaksoa esiintyi aineistossamme neljänneksi eniten. Tämä jakso sisältää samankaltaisia piirteitä kuin saksalaisen tekstilingvisti Egon Werlichin (1976) klassisen tekstityyppiluokittelun ekspositorinen tekstityyppi. Auli Hakulisen (1982, 6, 9) mukaan Werlichin ekspositorinen tekstityyppi on ”analyttinen ja ilmiön välisiä suhteita selittävä”. Sille on tyypillistä runsas käsitteellisyys. Ekspositorinen tekstityyppi ei niinkään kuvaa havaintoja itsessään, vaan pikemminkin niistä tehtyjä oletuksia, luokituksia ja niiden välisiä suhteita. Tekstityypin lauseiden välisiä suhteita voidaan kuvailla esimerkiksi partikkeleilla ”siis”, ”lisäksi”, ”esimerkiksi” ja ”toisin sanoen”. (Mp.) Tekstityypin voidaan siis yksinkertaisesti todeta olevan erittelevä, täsmentävä, selittävä ja taustoittava. Nämä funktiot käsitämme erittelevällä jaksolla olevan tässä tutkimuksessa. Näemme luomamme erittely-jakson siis laajempänä kuin Werlichin alkuperäisen ekspositorisen tekstityypin jakso olisi.

Esimerkiksi artikkelin päähenkilön työhistoriasta kertominen tai aiheeseen liittyvien faktojen avaaminen voi kuulua erittely-jaksoon. Näin tapahtuu esimerkiksi artikkelissa *Autio maa*:

Vieras on Pekka Haavisto, [ESITTELY] entinen ympäristöministeri ja vihreiden kansanedustaja, joka ministerikauden jälkeen vuonna 1999 lähti maailmalle YK-tehtäviin. Puolitoista viime vuotta hän on työskennellyt Euroopan unionin erityisedustajana Sudanissa, Afrikassa. [ERITTELY]

Erittely-jaksoon sisältyy myös luettelot, joilla tarkoitamme listoja, joissa luetellaan enemmän kuin kaksi asiaa. Kielitoimiston sanakirjassa (2018 s.v. *luettelo*) luettelon määritellään olevan ”lista, jossa on lueteltu määräyhteyteen kuuluvia henkilöitä, esineitä, asioita tms.” Luettelo on

tutkimuksessamme usein verbitön katkelma, jossa verbit esiintyvät korkeintaan lueteltavina objekteina. Luettelo eroaa muista jaksoista eritoten siinä, että sen funktio on kertoa jotain täsmentävää luettelon muodossa, ei niinkään tarinalle olennaisia asioita.

Luettelolla on monesti tekstiä rytmittävä, tarkentava ja jopa typografinen merkitys. Esimerkiksi Kuukausiliitteen artikkelin *Vieras mies tuli taloon* aloituksessa näkyy typografinen, selkeä tilanteen vaihtuminen luetteloksi:

Syyttäjä lukee syytettä: [TILANNE]
Useita rahansiirtoja pitkin vuotta.
Yksiö Töölössä myyty.
Kahta muuta asuntoa kaupattu verkossa.
Kalusteostoja.
Flyygeli.
Ulkomaanmatkoja.
Ylellistä elämää.
Tavoiteltu huomattavaa hyötyä.
Tehty käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta. [ERITTELY]

On totta, että syyttäjän lukemat syytteen yksityiskohdat voisivat olla hyvin osa tilannetta tai jopa sitaatteja, mutta tässä tutkimuksessa linjaamme, että luettelo-jaksolla on oma tekstillinen tavoitteensa eli funktio, joka menee erittely-jakson alle.

5.2.5 Sitaatti

Lähestymme sitaatti-jaksoa journalistisin perustein: sitaatti tarkoittaa haastateltavan puheesta johdettua tekstiä, jonka toimittaja sitoo osaksi omaa artikkeliaan. Sitaatin yksi keskeisimpiä tehtäviä on luoda jutulle uskottavuutta (Haapanen 2011, 76), sillä lainaus saa haastateltavan oman äänen kuuluviin eri tavalla kuin toimittajan parafraasi. Haapasen (2011, 70–79) mukaan sitaatin muita tehtäviä on kuljettaa lehtijutun juonta, luoda rytmiä pitkien leipätekstikappaleiden ja napakoiden sitaattien vaihtelulla sekä kertoa jotakin sitaatin sanojasta ja ympäristöstä, jossa sitaatti on lausuttu. Lisäksi sitaatti välittää sellaista ainutkertaisuutta, jota toimittaja ei muilla keinoin kykenisi ilmaisemaan tekstissään (mp.). Sitaatti on siis hyvin elimellinen osa journalistista tekstiä, minkä vuoksi sitä ei voi sivuuttaa Kuukausiliitteen aloitusten jaksotuksessa. Sitaatteja oli kuitenkin aineistossamme verrattain vähän, jaksosten määrässä kolmanneksi vähiten.

Sitaatin tunnistaa usein lainausmerkein erotetusta referaattiosasta ja johtolauseesta, joista kumpikin lukeutuu tutkimuksessamme sitaatin jaksoon. Poikkeuksena mainittakoon tilanne, jossa sitaatin kautta esitellään henkilö, kuten Kuukausiliitteen artikkelin *Viimeinen keikka* aloituskappaleen lopussa:

”Boogie woogie”, [SITAATTI] **Remu Aaltonen** murahtaa mennessään. [ESITTELY]

Tällöin sitaatin ja esittelyn jaksot limittyvät, mutta funktionaalisesti esittely on tärkeämmässä roolissa. Joissakin tapauksissa sitaatti voi olla myös epäsuora, mutta se lasketaan silti sitaatin jaksoon. Esimerkki tällaisesta on artikkelin *Kultapoika* kohta:

En minä kyllä ihan torni ole, 180-senttinen Pääkkönen ajatteli apeana. Totta kai tuo roikale sopii paljon paremmin siihen rooliin. [SITAATTI]

Tämänkaltainen tyyli on tuttu kaunokirjallisuudesta, ja samaa tekniikkaa hyödynnetään myös tarinallisissa journalismissa.

5.2.6 Esittely

Esittely-jakso tarkoittaa tässä tutkielmassa sitä hetkeä, jolloin jutun päähenkilö paljastetaan. Journalismin konventioiden mukaisesti esittelylle on tyypillistä se, että henkilöiden nimet lihavoidaan ensi kerran mainittaessa. Tämä typografinen piirre on keskeistä esittelyn jaksolle. Esittely-jaksoa esiintyi aineistossamme toiseksi vähiten. Esimerkiksi artikkelin *Hiljainen kevät* päähenkilö tuodaan ilmi näin:

Pentti Linkola istuu tuvassa, suuren kirjoituspöydän äärellä. [ESITTELY]

Esittely-jakson ilmiselvän funktion lisäksi sen tehtävä on määrittää päähenkilöä jollakin tavalla. Siitä syystä koko virke, jossa päähenkilöstä usein paljastetaan nimen lisäksi jotain muuta, lasketaan tutkimuksessamme esittelyn jaksoon. Joissakin artikkeleissa esittely saattaa limittyä sitaatti-jaksoon (ks. alaluku 5.2.5).

Tässä tutkimuksessa esittely-jakso koskee vain niitä henkilöitä, jotka todella liittyvät persoonallaan artikkeliin tai sen tekoprosessiin. Toisin sanoen jakso ilmenee vain toimittajan

haastatteleminen ihmisten tai tärkeiden toisen käden lähteiden yhteydessä. Esimerkiksi artikkelissa *Eläkeläinen luistelee* mainitaan taiteilijoita:

-- päähenkilö tuskin tuntee edesmenneen lappilaisen kohutaiteilijan **Kalervo Palsan** legendaarista sarjakuvateosta *Eläkeläinen* muistelee, johon otsikko myös viittaa. [SISÄINEN ÄÄNI]

Vaikka Palsan lihavoitu nimi määrittelyineen viittaa esittely-jaksoon, sen funktio liittyy enemmän toimittajan sisäiseen ääneen. Palsan nimi mainitaan siksi, että se on olennaista sarjakuvateoksen kannalta, ei niinkään itse tarinan kululle. Palsa ei ole keskeinen henkilö artikkelissa, minkä vuoksi emme siis lukeneet Palsan osuutta esittely-jaksoon.

5.2.7 Käänte

Käänte-jaksolla tarkoitamme yllättävää juonen suuntaa muuttavaa tekstin elementtiä. Käänteeseen tehtävä on luoda paradoksi, joka herättää lukijan mielenkiinnon ja pakottaa selvittämään syyt paradoksisuudelle. Paradoksiin johtaneet syyt jätetään usein kertomatta, jotta lukijan selvittäisi niihin vastaukset lukemalla loppuosan tekstistä. Käänte-jakso on lukumäärältään aineistomme harvinaisin jakso.

Paradoksin tehtävä on myös aiheuttaa lukijassa ”säpsähdys”, joka jättää vaikuttavan muistijäljen. Esimerkiksi tämän tutkielman johdannon aloittavassa katkelmassa kesäinen juhannustunnelma vaihdetaan äkillisesti kertomalla päähenkilön istuvan saarella vankina. Toinen hyvä esimerkki löytyy *Haastattelu jota ei annettu* -artikkelin aloituksesta:

Niklas Herlin ei suostu haastatteluun. [ESITTELY] Tuossa hän nyt silti istuu vastapäätä ravintola Kosmoksen loosisa Helsingin ydinkeskustassa. [KÄÄNNE]

Katkelmassa annetaan päähenkilön esittelyn jälkeen ymmärtää, ettei hän ole tavattavissa. Silti hän istuu toimittajaa vastapäätä. Sama katkelma on hyvä esimerkki rajanveto-ongelmasta paradoksin ja muiden jaksojen välillä. Paradoksiksi luetun jakson voisi nimittäin hyvin lukea myös toimittajan ääni -jaksoon, sillä se on kerrottu selvästi toimittajan näkökulmasta. Tulkitsimme kuitenkin, että jakson funktio on juurikin luoda yllättävä paradoksi enemmän kuin kertoa toimittajaa vastapäätä istuvasta päähenkilöstä.

5.3 Jaksotuksen analyysi

Tässä luvussa esittelemme jaksoanalyysin kvantitatiiviset tulokset. Luvussa eritellään jaksojen lukumääriä, ei merkkimääräisiä pituuksia. Kirjallisen raportoinnin lisäksi tuloksia käydään läpi viidessä eri kaaviossa.

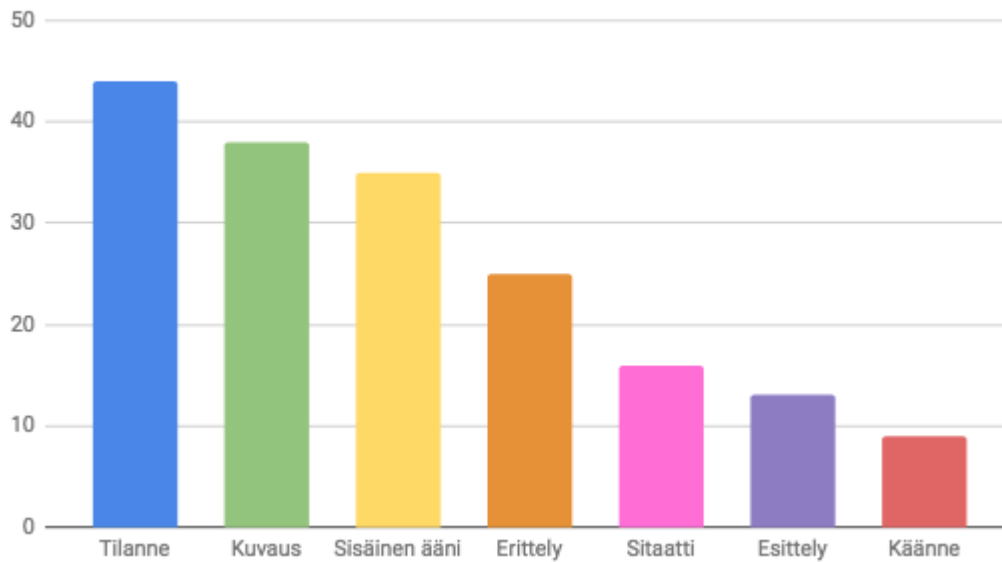
Jakso	Määrä
Tilanne	44
Kuvaus	38
Sisäinen ääni	35
Erittely	25
Sitaatti	16
Esittely	13
Käänte	9

Taulukko 1. Jaksojen määrät taulukkona.

Yleisimmin aineistossa esiintyy tilanne-jaksoa, jolla on tarinaa edistävä funktio. Tilanne-jaksojen rinnalla esiintyy usein kuvaus-jaksoa, jota aineistossamme on lähes yhtä paljon kuin tilanne-jaksoa. Nämä jaksot esiintyvät tyypillisimmin yhdessä, esimerkiksi artikkelissa *Autio maa*, joka alkaa näiden jaksojen tiiviillä vuorottelulla. Mainitut jaksot ovat tarinan kerrontaa edistävät jaksot, minkä vuoksi niitä myös esiintyy aineistossamme eniten. Tarinan pohja ja juonen kuljetus rakentuu selvästi useimmin näiden kahden jakson varaan.

Merkille pantavaa on, että sisäinen ääni -jakso on kolmanneksi yleisin aineistomme jakso. Tämä seikka erottaa näiden tekstien kerronnan esimerkiksi uutistekstien konventioista. Sisäinen ääni -jakso on myös dominoivassa roolissa tiettyjen artikkelien aloituksessa, esimerkiksi artikkelissa *Eläkeläinen luistelee*. Faktatietoa jäsentävää erittely-jaksoa esiintyi aineistossa neljänneksi eniten. Sitaatti-, esittely- ja käänte-jaksoja aineistossa oli muutamia per teksti. Yhteensä yksittäisiä jaksoja oli 180.

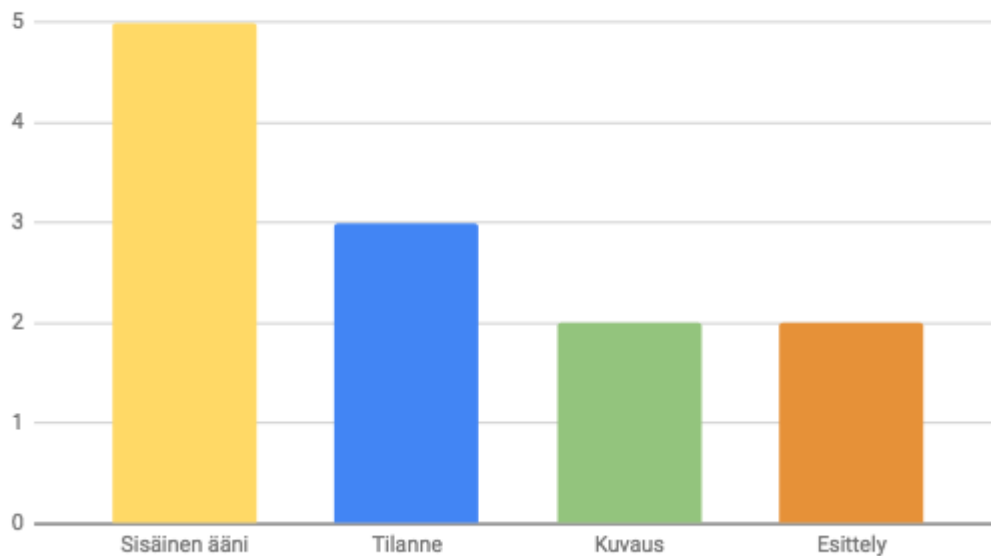
Jaksojen määrä (Yhteensä 180)

Kuva 2. Yleisimmät jaksot aineistossamme.

Tarkastelimme myös sitä, mihin jaksoon artikkelin aloituksen ensimmäinen virke kuuluu. Jakson merkitys jutun imulle on sitä suurempi, mitä lähempänä alkua se sijaitsee. Tarkastelussa kävi ilmi, että aineistomme tekstien aloitukset alkoivat yleisimmin sisäinen ääni -jaksolla (5). Lähes puolet teksteistä alkoi kyseisellä jaksolla. Kolmessa tekstissä ensimmäinen jakso oli tilanne. Sekä kuvaus- että esittely-jaksoilla alkoi kaksi tekstiä.

Artikkelien ensimmäiset jaksot

Kuva 3. Ensimmäisten jaksosten esiintyvyys.

On huomattava, ettei jaksojen lukumäärä ole välttämättä paras mittari ilmaisemaan jakson todellista merkittävyyttä jutun aloitukselle. Esimerkiksi jutussa *Hiljainen kevät* kuvaus-jaksoja on vain neljä, ja vaikkapa tilanne-jaksoa esiintyy enemmän. Kuvaus-jakso on kuitenkin selvästi hallitsevin jakso kyseisen tekstin alussa, sillä noin 69 prosenttia jutun aloituksen merkkimäärästä on kuvausta. Jaksojen pituus ei kuulu tutkimuksemme keskiöön, vaan keskitymme tutkimaan eri jaksojen lukumääräistä esiintyvyyttä niiden määrän kautta. Tämä voi aiheuttaa ongelmia sellaisten aineistomme tekstien kohdalla, joissa yksi jakso on selvästi hallitseva. Tiedostamme, että valitsemaamme jaksotuksen näkökulmaan liittyy ongelmia juuri jaksojen vaihtelevien pituuksien kohdalla. (Seuraavalla sivulla on jaksot kokoava taulukko.)

Artikkeli	Tilanne	Kuvaus	Sisäinen ääni	Erittely	Sitaatti	Esittely	Käännö	Yht
Rouva Marian salaisuus (8/01) (JK)	4	4	4	3	2	2	1	20
Valo työssä (3/04) (JK)	1	3	3	2	1	2	1	13
Autio maa (5/07) (AN)	6	3	2	3	1	1	1	17
Haastattelu jota ei annettu (07/07) (AN)	5	5	7	2	1	1	1	22
Eläkeläinen luistelee (11/07) (JK)	-	1	3	1	-	-	-	5
Sisällissodan silminnäkijät (2/08) (AN)	2	3	2	2	1	1	2	13
Vieras mies tuli taloon (08/15) (AN)	3	.	-	2	-	-	1	6
Viimeinen keikka (01/18) (JK)	6	5	-	-	4	2	-	17
Ikuinen ongelma (05/18) (AN)	2	2	2	3	-	-	1	10
Kuoleman saari (06/18) (AN)	4	1	2	3	-	1	-	11
Hiljainen kevät (06/18) (JK)	5	4	3	-	2	1	-	15
Kultapoika (08/18) (JK)	6	7	7	4	4	2	1	31
YHTEENSÄ	44	38	35	25	16	13	9	180

Taulukko 2. Kooste jaksotuksesta. Artikkeleiden perässä on toimittajien nimikirjaimet.

Jaksotusta analysoitaessa on tärkeää huomata myös se, että toimittajien kirjoitustyyliä on eroja. Tutkittavia toimittajia vaihtamalla tulokset siis todennäköisesti muuttuisivat.

Kemppainen ja Nousiainen käyttävät vähiten esiintyneitä jaksoja suurin piirtein yhtä paljon, mutta yleisimpien jaksojen välillä syntyy eroja. Kemppaisen kaikista jaksoista 22 prosenttia on tilanteita, kun taas Nousiainen tilanne-jaksoa esiintyy 36 prosenttia. Kuvailua

Kemppainen taas käyttää Nousiaista enemmän: Kemppaisella 24 ja Nousiainen 18 prosenttia. Kiinnostavaa on se, että Nousiainen teksteissä sisäinen ääni -jaksoa oli 27

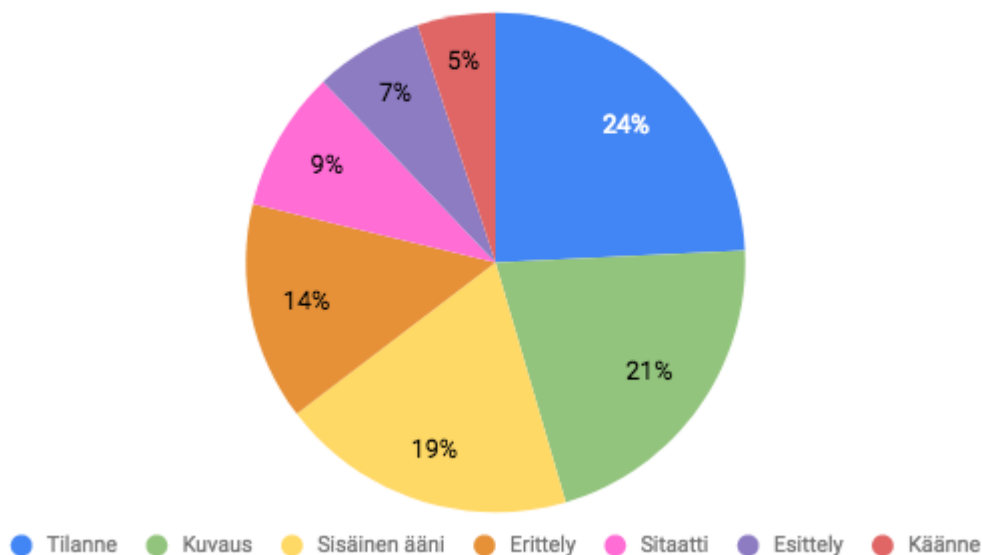
prosenttia, mutta Kemppaisella vain 14 prosenttia. Prosenttiosuudet ovat kuitenkin vain

suuntaa antavia, sillä kyse on jaksojen määrästä, ei niiden pituudesta tai hallitsevuudesta. Jaksojen pituudet eivät tässä tutkimuksessa ole sidottu lause- tai virkerajoihin, mikä tekee

jaksojen keskinäisestä vertailusta haastavaa. Kemppaisen teksteissä on usein pitkiä metatekstillisiä osuuksia, joista kuitenkin tutkimukseemme tulee vain yksi jaksomerkinä.

Yhtä lailla tutkittavia juttuja vaihtamalla tulokset muuttuisivat.

Yleisimmät jaksot

Kuva 4. Jaksojen prosenttiosuudet aineistossamme.

6 ALOITUKSIIN LIITTYVÄ TYÖPROSESSI KUUKAUSILIITTEESSÄ

Tässä luvussa kerromme tutkimushaastatteluista, joilla etsimme empiiristä vastausta siihen, minkälainen työprosessi Kuukausiliitteen aloitukseen liittyy. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä eli teemahaastattelulla (ks. alaluku 4.3). Ensin luonnehdimme lyhyesti haastateltavia, haastattelutilannetta ja litterointiprosessia, jonka jälkeen etenemme aineistosta nousseisiin teemoihin. Tutkielmaamme kannalta relevantteja teemoja ilmeni kuusi.

6.1 Haastattelujen toteutus

Haastattelimme tätä tutkimusta varten kolmea Kuukausiliitteen työntekijää. Haastattelut tehtiin 12.11.2018 Sanomatalossa Helsingin Sanomain toimituksessa Helsingissä. Haastateltavat olivat Kuukausiliitteen liitepäällikkö Lauri Malkavaara sekä toimittajat Anu Nousiainen ja Jouni K. Kemppainen. Haastattelu toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelumetodilla. Noudatimme valmiiksi laadittua kysymysrunkoa, josta poikkesimme tarvittaessa. Haastattelukysymykset ovat liitteenä 1.

Haastattelut kestivät 35 minuutista 66 minuuttiin. Anu Nousiaisen haastattelu oli kestoiltaan pisin. Sitä selittää muun muassa se, että hän on opiskellut tarinallista journalismia Oxfordin yliopiston alaisessa Reuters Institute for the Study of Journalism -tutkimuskeskuksessa. Hänellä oli asiasta akateemista näkemystä ja paljon sanottavaa.

Litteroinnin tarkkuudesta ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 139). Haastattelujemme pääpaino oli asiasisällöissä, jolloin tarkan yksityiskohtainen litterointitapa ei ole tarpeen (Ruusuvoori 2017, 425). Litteroimme aineiston karkeasti, mikä tarkoittaa sitä, että karsimme ylimääräisiä täytesanoja emmekä merkinneet esimerkiksi taukoja. Muuten ylöskirjasimme haastateltavien sanomat asiat tarkasti. Litteroitua tekstiaineistoa syntyi yhteensä 34 sivua (Times New Roman -fontin ollessa pistekokoa 12 ja rivivälin 1,5).

Tämän jälkeen jaoimme aineiston puoliksi ja luimme sen huolellisesti läpi tahoillamme. Sitten vaihdoimme aineiston keskenämme ja luimme sen jälleen läpi. Kun aineisto oli

sisäistetty, ryhdyimme etsimään yhteneväisiä ja eroavia teemoja, joita haastatteluvastauksista löytyi neljä. Teemat esittelemme tämän luvun alaluvuissa.

Haastateltavat esiintyvät tutkielmassamme omilla nimillään siitä syystä, että Kuukausiliitteen pienen toimituksen työn luonne on niin julkista, ettemme voisi taata varmaa anonymiteettia. Aineistoamme lukemalla olisi pystynyt päättelemään tekijöiden ja päällikön nimet, vaikkei niitä olisi mainittu. Kysyimme luvan nimien käyttöön haastatelluilta sekä etukäteen sähköpostitse että tietosuojalomakkeessa, jonka jokainen allekirjoitti. Omalla nimellä esiintyminen sopi kaikille.

6.2 Miten aloitukset syntyvät Kuukausiliitteessä?

Aloituksen luominen on merkittävä osa artikkelin työprosessia Kuukausiliitteessä. Työprosessi vaihtelee Kuukausiliitteessä toimittajasta, editoijasta ja työstettävästä jutusta riippuen. Tiettyä säännönmukaisuutta työprosessissa voi kuitenkin havaita. Kaikki haastateltavat kertoivat, että prosessi alkaa aiheen ja idean pohdinnalla. Jokaisessa haastattelussa toistui ajatus siitä, ettei aihe ole idea. Se tarkoittaa sitä, että juttuaihe itsessään ei ole peruste jutun tekemiselle, vaan aiheesta pitää kirkastaa jokin idea, relevantti näkökulma, jotta juttu voi syntyä. Ideaa pohditaan toimituksessa yhteistyössä.

Idean kirkastamisen jälkeen käynnistyy toimittajan tiedonhankintaprosessi, joka pitää sisällään esimerkiksi aineiston keräämistä ja haastattelujen tekemistä. Tämä vaihe voi kestää päivistä useisiin vuosiin.

Prosessi saattaa kestää päivän tai vuoden tai kaksi vuotta. Viisikin vuotta on joskus tehty samaa juttua. (Malkavaara.)

On myös sellaisia prosesseja, jotka on tosi tiiviitä. Et tiedetään, et se juttu tarvitaan seuraavaan lehteen, et täs on neljä viikkoo aikaa – rupee tekemään sitä. (Nousiainen.)

Nousiaisen mukaan itse kirjoitusvaihe on kohtalaisen tiivis. Kuukausiliitteen pitkän jutun ensimmäisen version kirjoittaminen vie hänen mukaansa tavallisesti neljä tai viisi päivää. Sen jälkeen juttua tosin kirjoitetaan monta kertaa uudestaan, ja Nousiainen näkeekin, että teksti alkaa jalostua vasta ensimmäisen version palautuksen jälkeen.

Editoijan rooli on jutun tiedonhankinta- ja kirjoitusvaiheessa Malkavaaran mukaan ”lähinnä rohkaiseva”, koska juuri kannustusta kirjoittaja hänen mukaansa tarvitsee prosessin alkuvaiheessa. Kuten todettua, editointiprosessi vaihtelee tekijöistä riippuen, mutta sekä Nousiaisen että Kemppaisen kohdalla prosessi Malkavaaran kanssa etenee samankaltaisella kaavalla. Kummankin vievät artikkelin ensimmäisen version Malkavaaralle, joka lukee sen läpi ja antaa yleistä palautetta, joka usein koskee jutun alkua tai loppua. Korjausehdotusten toteutuksen jälkeen editoija lukee tekstin läpi tarkemmin ja merkitsee korjausehdotukset paperille. Lopuksi toimittaja ja editoija käyvät tekstin yhdessä läpi – Kemppaisen sanoin puhutaan ”vierihoidosta”. Kemppaisen ja Nousiaisen teksteissä editointia tapahtuu usein sana- ja lausetasolla, ja editoinnissa keskitytään lähinnä tekstin lyhentämiseen ja johdonmukaistamiseen. Tekstissä harvemmin tapahtuu suuria, rakenteellisia korjauksia. Kummankin toimittajan kohdalla editointikierroksia on siis tavallisesti kaksi.

Mä yritän olla tekemättä semmosta palasten liimailua edestakas, se jotenkin tappaa sen kirjoituksen sielun. On parempi tehdä niistä aineksista, mitkä siinä on. (Malkavaara.)

Nousiainen kertoo kirjoitusvaiheessa puhuvansa ja sopivansa Malkavaaran kanssa usein siitä, mistä juttu alkaa ja mihin se päättyy. Tämä helpottaa häntä hahmottamaan jutun etenemistä. Monesti alku vielä muuttuu lukuisten kirjoituskertojen myötä.

Sitä tapahtuu tosi usein, että vaikka se alku on selvillä, niin sitä saattaa joutua kirjottaa vielä monta kertaa, kun on tehnyt sitä tekstiä pidemmälle, et jotenki se tekstin sävy ja se kertoja ja ääni rupee löytyä siel jossain myöhemmäs vaiheessa. (Nousiainen.)

Joskus aloituksen muodostamiseen käytetään hyvin paljon voimia. Toisinaan aloitus voi juontaa suoraan juttukeikasta, jolloin se on jo varhaisessa vaiheessa valmis. Tällainen oli esimerkiksi Kemppaisen *Hiljainen kevät* -jutun aloitus: ”Olisihan se pitänyt arvata. Ei siihen pihaan ajeta autolla”, mikä ”piti naputella ylös jo kotimatalla [juttukeikalta]”. Alkuja ei kuitenkaan milloinkaan luoda keinotekoisesti tai lyödä lukkoon ennen aikojaan, vaan ne syntyvät juttukeikan todellisuuden tai aineiston pohjalta.

No eihän se nyt herranjumala saa olla [mielessä] mennessä keikalle. Ehkä jotkut tekee silläkin tavalla, mutta se nyt olisi vaan niinku todellisuuden sovittamista siihen käsitykseen. (Kemppainen.)

Malkavaaran mukaan Kemppaisella ja Nousiaisella on kummallakin omat tyypilliset tapansa aloittaa juttu. Kemppainen aloittaa usein omaperäisellä ”statementilla”, kun taas Nousiainen juttu alkaa usein tilanteella, jossa voi olla mukana paikan kuvaus ja säätila. Sekä statement-

että paikkakuvausaloitusta voi pitää kliseisenä tapana aloittaa juttu. Kuukausiliitteessä pyritään välttämään kliseitä ja toistuvia elementtejä, mutta Malkavaara huomauttaa heidän myös hyödyntävän tietoisesti kliseitä. Se, mikä Kuukausiliitteen tekijöille on klisee, ei välttämättä ole sitä lukijoille. Editoidijan tehtävä Kuukausiliitteessä on varmistaa alkujen ja muiden jutunosiin vaihtelevuus.

6.3 Kuinka merkittäviä aloitukset ovat?

Jokaisen haastateltavan mielestä aloitus on keskeinen osa Kuukausiliitteen pitkää artikkelia. Malkavaaran mukaan artikkelin aloitus on tekstin tärkein paikka, jos otsikkoa ja ingressiä ei oteta lukuun. Vielä tarkemmin tekstin tärkein osuus on sen ensimmäinen virke, sillä moni lukija lopettaa ”heti ensimmäisen pisteen jälkeen”. Nousiainen ja Kemppainen tiivistävät, että aloitus ratkaisee sen, haluaako lukija jatkaa jutun lukemista. Kaikkien lausunnoista käy ilmi, että onnistuneessa artikkelissa pitää olla onnistunut aloitus. Kolmikko toteaa myös, että aloitus on erittäin merkittävä osa koko työprosessia.

Se on vähän kuin lennoissa, että se vaarallisin kohta on se nousu. – – Usein ihmisethän lopettaa lukemisen aika pian alun jälkeen. Eli jollakin tavalla sitä pitäis ehkäistä ja imaista ihmisiä mukaan siihen. (Kemppainen.)

Haastattelujen perusteella aloitusten ensisijainen tehtävä on se, että ne saavat lukijan imaistua mukaan tekstiin, siis jatkamaan lukemista. Nousiainen toteaa myös, että aloituksen kirjoittaminen aikaisessa vaiheessa auttaa toimittajaa koko tarinan jäsentämisessä. Haastatellut kertovat, että aloituksen tekemiseen menee kaikkienensa todella paljon aikaa verrattuna muihin tekstiosuuksiin.

Jutunhan pitäisi olla sellainen, että sen ekan, tai jokaisen, sanan, lauseen, kappaleen ja jakson lukemisen väijäämätön seuraus on se, että lukija haluaa lukea seuraavan. (Malkavaara.)

Helposti voi käydä niin, että mä käytän puolet koko siitä ajasta, mitä mä kirjoitan, pelkän sen ekan osuuden tekemiseen. (Kemppainen.)

Sekä Malkavaara että Kemppainen puhuvat siitä, että aloitus toimii myös ikään kuin ”lukuohjeena” eli aloitus antaa lukijalle vihiä siitä, millaista kerrontaa on odotettavissa. Nousiaisen mukaan joskus myöhemmissä vaiheissa huomaa, ettei alun lukuohje vastaa lopputekstin kertojanääntä, jolloin teksti vaatii vielä työstämistä. Kaikki haastateltavat linjasivat, että aloitus ajaa hieman erilaista asemaa printissä ja verkossa. Paperisessa lehdessä

lukija nimittäin lähtökohtaisesti jo tietää, millaista kerrontaa tuleman pitää. Verkossa tarjontaa on enemmän ja siksi aloituksesta alkavan imun merkitys lienee tärkeämpi.

[Aloituksessa] lukijalle pitäisi saada sellainen olo, että se on luotettavassa kyydissä. Että tässä on hyvä mennä. (Kempainen.)

Lukuohjeen ohella aloitukselle on tärkeää, että se luo juttuun heti alusta alkaen imua. Nousiainen kertoo esimerkiksi, että hyvän aloituksen imu on niin vahvaa, että lukija jää vaikka metropysäkillä lukemaan juttua kännykästään, koska hän ei malta lopettaa jo aloitettuaan. Kaikkien haastateltavien mukaan aloituksen tulee herättää uteliaisuutta aiheeseen.

Joskus aihe on niin mielenkiintoinen, että se herättää jo itsessään uteliaisuutta, taas jos ajattelee, että joku aihe on vaikea tai tylsä, niin se vaatii sitä erityisen paljon siltä alulta. (Nousiainen.)

Imu on just sitä että lukija ei edes hoksaa, että hänet nyt harhautettiin lukemaan, vaan se vetää sinne, imee silleen väkisinkin. Siinä on tietysti kaikki keinot sallittuja, että se ihminen niinku napataan pihteihin sillä materiaalilla. Se on vaikeeta. (Malkavaara.)

Malkavaaran mukaan parhaat aloitukset sisältävät usein joko ”kovan uutisen” tai paradoksaalisen asetelman. Kova uutinen on jotain kiinnostavaa, mitä lukija ei tiedä ennestään ja kiinnostuu siksi aiheesta. Toinen vahvasti imua luova tekijä on paradoksi, joka tekee asiayhteydestä yllättävän. Esimerkin Malkavaara keksi istuvasta Suomen tasavallan presidentistä, joka tekee jotakin yllättävää heti jutun aluksi.

Sanotaan vaikka, että Sauli Niinistö konttaa lattialla ja röhkii kuin sika. Kun kyseessä on presidentti, niin se on sitä paradoksaalista, kun se [artikkeli] käsitteleeekin vaikka lastenhoitoa. (Malkavaara.)

6.4 Narraako narratiivi?

Päätimme nostaa viimeiseksi teemaksi totuudenmukaisuuden, koska tarinallisen journalismin etiikka on kasvava kiinnostuksen kohde journalismin tutkimuksessa (Keeble 2018, 16).

Päädymme käsittelemään aihetta, sillä huomasimme tutkimussuunnitelmaa esitellessämme, että seminaariryhmässämme heräsi keskustelua siitä, voiko aloitusten tarkkaa ja laajaa kerrontaa pitää täysin totuudenmukaisena uutistekstin tavoin. Kysyimme kaikilta haastateltaviltamme, onko tarinallisessa journalismissa houkutus liioitteluun ja miten he pitävät huolta faktoista aloituksia tehdessään. Asia on merkittävä, sillä esimerkiksi tutkivan journalismin tutkimuksen saralla ansioituneen Heikki Kuutin (2015, 7) mukaan journalististen tietojen tarkkuus ja paikkansapitävyys ovat tärkeimpiä tekijöitä mediayleisön

ja toimitustyön välisessä luottamuksessa. Haastateltavat korostavat, että aloituksen tulee syntyä poikkeuksetta todellisuuden tuloksena eikä sitä saa päättää etukäteen suunnitteluvaiheessa.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä myös siitä, että totuus on kaiken perusta Kuukausiliitteen journalismissa. Kempainen kiteytti, että todenmukaisuus on elinehto koko tyylilajin uskottavuudelle. Haastateltavat kuitenkin myönsivät, että tarinallisessa journalismissa on houkutus liioitteluun ja värittämiseen, mutta sitäkin voi tehdä journalistisesti kestävästi siten, että lukija ymmärtää kyseessä olevan liioittelun.

Kerronnallista liioittelua voi olla siinä mielessä, että lukija ymmärtää, että me liioitellaan. Voidaanhan me kirjoittaa, että edessä istuva nainen on maailman kaunein. Niin lukija ymmärtää, ettei se kirjoittaja ole nähnyt jokaista maailman naista. (Malkavaara.)

Kempainen kertoi haastattelussamme, että esimerkiksi hyvin tarkkaa kuvailua sisältänyt *Hiljainen kevät* on varmistettu monin eri keinoin. Jatkokysymyksillämme selvitimme sitä, miten Kempainen pystyi kirjoittamaan juttuunsa Pentti Linkolan pihamaalla kasvavien herukkapensaiden (18) ja omenapuiden (6) tarkan lukumäärän. Kempainen kertoi käyttäneensä kännykkäkameraa apuna muistiinpanojen tekemisessä.

Siinä tapauksessa mä mennessä laskin, ja sitten kun lähdettiin pois, niin Linkola jäi mökkiinsä ja mä otin kännykällä kuvia näistä kaikista asioista, mitä mahdollisesti tarvitsee. Se tietysti helpottaa asiaa, että voi ottaa itselleen muistiinpanokuvia. (Kempainen.)

Myös Nousiainen sanoi hyödyntävänsä työssään mieluusti kuvia, videoita, äänitteitä ja muita todennettavia lähteitä. Esimerkiksi sukellusvenemurhaaja Peter Madsenin tapauksen yhteydessä Nousiainen perehtyi tanskalaisen tv-kanavien videoihin tuntien ajan, jotta pystyi kirjoittamaan aiheesta yksityiskohtaisen jutun.

Haastatteluissa toistui myös se, että Kuukausiliitteen toimituksessa käydään säännöllisesti sisäistä keskustelua asioiden todennettavuudesta. Kaikkien mielestä on tärkeää, että jokainen juttuun kirjoitettava asia täytyy olla todennettavissa. Tämän vuoksi juttukeikoilta tehdään kattavia muistiinpanoja, nauhoituksia ja tallennetaan kuvamateriaalia. Lisäksi jutuissa esiintyvien hahmojen kertomusten todenperäisyyttä arvioidaan saatavissa olevin keinoin.

Toimittajat ja editoijat kiinnittävät myös totuudellisuuden erityistä huomiota toistensa juttuja lukiessaan.

Mä saatan ainakin välillä kysyä aika kärkevästi kysyä kollegoilta, et mistä sä tiesit ton. Et niinku mistä toi tuli? Must se on hyvä, et kollegiaalista poliisitoimintaa harrastetaan. (Nousiainen.)

Täähän on journalismia. Ikävä kyllä tässä pitää alistua siihen, mitä todellisuus on. (Kemppainen.)

6.5 Muuta haastatteluissa esille tullutta

Haastatteluissa puheeksi tuli myös se, ovatko vakiintuneet aloituskäytänteet muuttuneet vuosien varrella Kuukausiliitteessä. Kysyimme asiasta haasteltaviltamme, jotka ovat työskennelleet pitkään Kuukausiliitteessä. Erityisesti pohdimme 2000-luvun toimituskulttuuria, sillä tutkielmamme aineisto ja haastateltavien työurat sijoittuvat pääosin tälle aikavälille.

Kaikki haastateltavat aloittivat asian pohtimisen ajattelemalla asiaa internetin arkipäiväistymisen kautta. Internet on muuttanut monien toimitusten toimintatapoja, ja juttuihin on pitänyt lisätä raflaavuutta, jotta lukijat kiinnostuisivat niistä. Haastateltavat eivät kuitenkaan keksineet konkreettisia asioita, jotka näkyisivät muutoksena juttujen aluissa. Silti esimerkiksi internet-analytiikka on joiltain osin helpottanut analysoimaan aloitusten toimivuutta. Nousiainen totesi, että Kuukausiliite on ikään kuin oppinut internetaikaan jo ennen sitä, sillä pitkällä tarinallisilla jutuilla on ollut aina erityinen tarve voittaa lukijan kiinnostus puolelleen.

Mä en tiedä, onko se vaikuttanut Kuukausiliitteen alkuihin niin kuin muilla [Helsingin Sanomain] osastoilla. Me ollaan aina ajateltu aina sitä niin, että se lukija pitää saada alottamaan se juttu, kun on pitkist jutuist kysymys. Et se on tärkeää, et saadaan ihminen siihen mukaan, et kyl me saada se sit pidettyä. (Nousiainen.)

Myöskään Malkavaara tai Kemppainen eivät osaa nimetä tiettyjä asioita, jotka olisivat systemaattisesti muuttuneet Kuukausiliitteen aloituksissa. Malkavaara pohtii kuitenkin sitä, olisiko muutosta pitänyt tapahtua aloituksissa enemmänkin internetin myötä, mutta toteaa, että Kuukausiliitteen lukijamäärät ovat olleet nykyiselläänkin erinomaisia myös netissä. Hän lisää, että hänestä kuitenkin tuntuu, että jutut ovat muuttuneet vähemmän omaperäisiksi.

Kemppainen taas kertoo käyttäneensä pitkään hieman samantyyppisiä aloituksia, tosin välttäen kaavamaisuutta.

Mulla on sellanen kauhea pelko, että... En tiedä, mutta mulla on sellanen mielikuva, että ennen oltiin omaperäisempiä. Varsinkin 30 vuotta sitten. Usein jutut oli semmosia vähän niinku kummallisempia ja erikoisempia ja kaunokirjallisempia ja kokeilevampia. Esimerkiksi epäluotettavaa kertojaa käytettiin. (Malkavaara.)

En tiedä ovatko ne systemaattisesti muuttuneet – – Musta tuntuu, ettei ne alut ei ehkä [ole muuttuneet], tai niitä ei pyritä mitenkään kaavamaistamaan tai luomaan joitakin malleja, vaan että poiketen tällaisesta uutistekstistä on parempi, että jos ne pystyvät jotenkin poikkeamaan kaavasta, olemaan yllättäviä tai omaperäisiä tai jotain sen sellaista. (Kemppainen.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä vedämme yhteen teksti- ja haastatteluaineistojemme analyysit, joita peilaamme myös tutkimuskirjallisuuteen. Vertailemme ja yhdistämme kahdella eri metodilla saamamme tulokset sekä teemme myös omia johtopäätöksiä aineistojen pohjalta.

Johtopäätöksillä pyrimme antamaan kiteyttävän kuvan siitä, mitä kaikkea Kuukausiliitteen pitkien juttujen aloitusten imuun, merkitykseen ja työprosessiin liittyy.

Tässä tutkielmassa etsimme vastausta siihen, miten Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen pitkien, tarinallisten artikkelien leipätekstit alkavat ja millaisin keinoin ne imaisevat lukijan mukaansa. Lisäksi tarkastelimme sitä, kuinka aloitukset syntyvät ja mikä niiden merkitys on Kuukausiliitteessä.

Tutkimuskysymyksemme olivat seuraavat:

1. Millaisin keinoin lukija imaistaan pitkään tarinalliseen artikkeliin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen aloituksissa?
2. Miten aloitukset syntyvät Kuukausiliitteessä?
3. Kuinka merkittäviksi aloitukset koetaan Kuukausiliitteen toimituksessa?

Aloitukset syntyvät Kuukausiliitteessä hyvin tietoisien prosessien tuloksena. Jokainen jutun alussa oleva sana, lause ja virke on punnittu tarkasti siitä näkökulmasta, miten elementti lisääsi lukijan mielenkiintoa juttua kohtaan. Kaikki aloituksen tekemiseen liittyvät työvaiheet pyrkivät siihen, että juttuun saadaan luotua imua totuuden ehdoilla.

Jaksoanalyysimme perusteella voidaan todeta, että Kuukausiliitteen aloituksissa imua luodaan jaksosten ripeällä vuorottelulla. Useimmat jaksot osuvat yksiin lause- tai virkerajan kanssa, jolloin jakso vaihtuu viimeistään virkkeen vaihtuessa. Aineistossamme esiintyi selvästi eniten tilanne- ja kuvaus-jaksoja, jotka usein sijaitsevat perätysten. Ensimmäisen tehtävä on viedä tarinaa eteenpäin jälkimmäisen maustaessa tapahtumia kuvailevin yksityiskohdin. Näillä kahdella jaksolla voidaan säädellä kerronnan nopeutta, mikä on jutun imun kannalta olennaista. Tarinan tempo nopeutuu, kun pitkä ajanjakso tiivistetään lyhyeen tekstiainekseen ja hidastuu, kun lyhyt tapahtumaketju esitetään pitkästi (Rimmon-Kenan

1999, 69). Usein Kuukausiliitteen juttujen aloitukset on hidastettu äärimmilleen tilanne- ja kuvailu-jaksojen vuorottelulla. Hidastetulla kerronnalla voidaan pureutua tarkemmin johonkin tiettyyn hetkeen, minkä uskotaan herättävän lukijan mielenkiinto tehokkaammin kuin laajalla maalailulla. Aloitusten kerronta on siis huomattavasti verkkaisempaa vaikkapa uutisiin verrattuna. Mainitut jaksot ovat keskeisiä artikkelin juonen kuljetuksessa, mikä luo juttuun imua.

Jaksojen ripeän vuorottelun vastapainoksi muutama aineistomme teksteistä rakentuu selkeästi vain yhden hallitsevan jakson varaan. Tällaisissa tapauksissa imua luodaan yhden jakson pitkäjänteisellä hyödyntämisellä. Esimerkiksi *Hiljainen kevät* -artikkeli sisältää eniten kuvaus-jaksoa ja *Eläkeläinen luistelee* -artikkeli sisäinen ääni -jaksoa. Kun kieli on tarpeeksi soljuvaa ja yksityiskohdat riittävän kiinnostavia, voi saman jakson käyttäminenkin luoda tekstiin voimakasta imua. Sekä Kemppaisella että Nousiaisella on vahvasti omaleimainen tyyli kirjoittaa, mutta silti heillä on paljon samankaltaisia piirteitä teksteissään. On siis huomattava, että tulokset ovat osin kirjoittajakohtaisia.

Kolmas keino, jolla jutun imua luodaan Kuukausiliitteessä, on sisäinen ääni -jakson käyttö. Kyseisen jakson tehtävä on luoda sidosteisuutta tekstille tapahtumia kommentoimalla. Lisäksi se asettaa tekstille ”äänen” informoimalla lukijaa tekstin sävystä ja tyylistä. Tutkimuksemme keskeisiä havaintoja oli se, että sisäinen ääni -jakso on kolmanneksi yleisin aineistossamme esiintyvä jakso. Tämä paljastaa, että Kuukausiliitteen imua luovissa tekniikoissa ”sisäinen ääni” on keskeisessä asemassa. Haastattelemamme toimittajat olivat tästä hyvin tietoisia, ja Kemppainen kertoi hyödyntävänsä omaa kertojan ääntään passiivissa minä-muodon sijaan. Juuri tämä kertojääni erottaa tarinallisen journalismin esimerkiksi uutisteksteistä. Toimittajan oman äänen kuuluminen on monessa journalismin genressä, eritoten objektiivisessa uutisessa, negatiivinen, ellei jopa kielteinen ilmiö (ks. esim. Hanitzsch 2011, 481; Väliverronen 2009, 29) – mutta sitä se ei ole kuitenkaan tarinavetoisessa journalismissa. Tietyt aineistomme jutut sisältävät myös runsaasti suoranaista metatekstiä, jonka leikittelevä tyyli tuo tahallisesti ilmi lehtijutun keinotekoisuuden.

Aineistomme artikkeleissa toimittajan sisäinen ääni esiintyy paitsi häivyttynä kertojana ja metatekstinä myös jutun henkilöiden äänellä puhumisella. Esimerkiksi artikkelissa *Kultapoika* tekstin kirjoittanut Kemppainen puhuu ikään kuin jutun päähenkilö Jasper Pääkkösen äänellä kertomalla tarinaa hänen näkökulmastaan kaunokirjallisia keinoja

hyödyntäen. Tällainen kerronta on tuttu uusi journalismi -tyylin (*new journalism*) tekniikoista, joista yksi on tapahtumien selostus kolmannen persoonan näkökulmasta (*third person point of view*). Siinä tarinaa kerrotaan tietyn henkilön silmin, minkä avulla lukija voi samastua henkilön tunne- ja ajatusmaailmaan. Tekniikan mahdollistaa toimittajan tiedonhankintavaiheessa henkilön yksityiskohtainen haastattelu, jossa keskitytään haastateltavan tunne- ja ajatusmaailmaan. (Wolfe 1973, 46–47.) Tällainen tekniikka on leimallisen kaunokirjallinen ja luo siksi juttuun tarinallista imua. Sisäinen ääni -jaksomme niputtaa mainitut kolme tapaa – häivytetty kertoja, henkilön äänellä puhuminen ja metateksti – yhteen. Ainoastaan kahdessa tarkastelemassamme Kuukausiliitteen artikkelin aloituksessa ei esiinny lainkaan sisäinen ääni -jaksoa, mikä osoittaa, että tämä jakso on yleisesti hyödynnetty keino luoda juttuun imua.

Toimittajan äänen merkityksen pohtiminen on tärkeä asia, joka David Craigin (2006, 159) mukaan on jäänyt varsin vähälle huomiolle journalismin tutkimuksessa. Narratiivisen tekstin kirjoittajan ääni tuo tekstiin tunnetta yksityiskohtien ja sanojen huolellisen asettelun myötä. Käytännössä tunteisiin vedotaan värikkäiden verbien, tarkkojen yksityiskohtien, käänteiden ja henkilöiden äänellä puhumisen avulla. Juuri toimittajan äänen herättämät tunteet ovat avainasemassa siinä, kuinka lukija sitoutuu tarinaan. (Mts. 159, 164.) Tutkimuksessamme kävi ilmi, että toimittajan (sisäinen) ääni on keskeinen tekijä juttujen imun luomisessa, ja siksi onkin erikoista, ettei aiempi tutkimus ole juuri pureutunut sisäisen äänen merkitykseen laajemmin. On huomattava, että Craig (2006) näkee toimittajan äänen laajempänä käsitteenä kuin tämän tutkimuksen sisäinen ääni -jakso on, mutta niiden tarkoitusperät ovat kutakuinkin yhtenevät.

Käänte-jakson lukumäärä on aineistossamme kaikkein vähäisin. Silti kyseessä on jakso, joka esiintyy kahdeksassa tekstissä. Sen liiallinen käyttö voisi olla jopa imua vähentävä tekijä – käännettä pitää käyttää harkiten. Aineistossamme käänte on usein paradoksaalinen, yllättävä ja draamallinen, mistä syystä kyseistä jaksoa hyödynnetään Kuukausiliitteen aloituksissa tarkasti punniten, harkittuna tehokeinona.

Laajemmassa mielessä jakso kuuluu tekstin ”yllätyksiin”, jotka ovat jännitystä luovia, tekstin rytmiä ja suuntaa muuttavia tehokeinoja, joita voi hyödyntää monenlaisissa feature-teksteissä (Hennessy 2006, 171). Samankaltaisia juonenkäänteitä sisältyy esimerkiksi elokuvakerrontaan, jonka vaikutuksen Nousiainen (1998, 125) tunnistaa featureen kuuluvassa

reportaasi-tekstilajissa. Hänen mukaansa reportaasikerronta rakennetaan lyhyiden kohtausten ja nopeiden leikkausten varaan ja ”tekstikin kulkee kuin kantaisi kameraa”. (Mp.)

Aineistossamme esiintyi leimallisesti kaksi eri paikkaa sijoittaa esittely-jakso. Joko henkilön nimi paljastetaan ensimmäisessä virkkeessä tai sitä pantataan aloituksen loppupuolelle. Erityisesti jälkimmäinen tapa luo juttuun imua paisuttamalla draamallinen jännite huippuunsa, jonka henkilön esittely purkaa. Tämä keino on mielenkiintoinen, koska usein henkilön nimi paljastetaan ingressissä ja hänestä on jutun yhteydessä valokuva. Henkilön nimeä pantataan silti, vaikka jokaiselle on selvää, ketä artikkeli käsittelee. Malkavaara puhui haastattelussa ”sanattomasta sopimuksesta”, joka tekijöiden ja lukijoiden välillä vallitsee: lukijat eläytyvät tekstiin ikään kuin unohtaen, kenestä juttu kertoo. Esimerkiksi *Hiljainen kevät* -jutussa kuvaillaan kirjavin sanankääntein Pentti Linkolan pihapiiriä paljastamatta, kenen tiluksilla toimittaja on. Jos päähenkilön nimi kerrotaan heti, uskotaan kyseessä olevan niin kiinnostava hahmo, että nimen kertominen heti aluksi luo osaltaan tekstiin imua.

Aineistomme perusteella voidaan todeta, että Kuukausiliitteen artikkelien aloitukset sisältävät niukasti sitaatteja. Yhteensä aineistomme sisältää vain 16 sitaatti-jaksoa. Yksikään artikkeli ei ole sitaattivoittainen tai niiden varaan rakentuva, mikä viestii siitä, että sitaatti-jakso on säästellen käytetty tehokeino, joka tietyissä määrin voi luoda imua. Yksi syy siihen, miksi sitaatteja on verrattain vähän, on se, että monesti artikkelien aloituksissa kirjoitetaan auki jutuntekoprosessia, esimerkiksi kuvaillaan juttukeikan miljöötä. On täysin jutun luonteesta riippuvaista, kuinka paljon sitaatteja esiintyy: metatekstillä tai ympäristön kuvailulla alkava teksti sisältää vähemmän sitaatteja kuin artikkeli, jonka alku on luotu kaunokirjallista tarinaa muistuttavaksi. Sitaatit, toki sanojasta ja sisällöstä riippuen, ovat omiaan jutun imun luonnissa.

Erittely-jakson ensisijainen tehtävä ei nähdäksemme ole luoda imua, vaan ennemmin taustoittaa ja eritellä tarinaa. Aineistossamme se esiintyy usein kuvailu- tai tilanne-jakson yhteydessä. Malkavaara totesi, että hyvässä tarinallisessa jutussa lukijaa ikään kuin sivistetään hänen huomaamattaan.

Journalismiin perehtyneen ranskalaissosiologi Erik Neveun (2014, 538) mukaan faktapohjaisen erittelevän tiedon ja jutussa esiintyvien hahmojen sekä toimittajan omien tunteiden lomittaminen luo journalismiin parhaimmillaan uppoutumisen mahdollisuuden.

Juuri tätä faktan ja tunteiden yhdistämistä havaitsimme tutkimuksessamme siinä, että erittelyjaksoa ripotellaan usein Kuukausiliitteen artikkeleissa tarinallisuuden sekaan, ikään kuin mausteeksi.

Kielellisten piirteiden ohella merkittävä jutun imua luova piirre on jutun aihe. Tämä kävi ilmi Malkavaaran haastattelussa, jossa hän totesi ”kauniin kielen” olevan vain yksi puoli jutun imun luomisessa. Toinen, hänen mukaansa vielä merkittävämpi, on jutun yhteiskunnallinen merkittävyys, joka pitkälti sanelee sen kiinnostavuuden. Jos artikkelin aihe on riittävän kiinnostava, se luetaan vaikka teksti ei vilisisikään kielellisiä tehokeinoja. Siksi juttuideoita pohditaan Kuukausiliitteessä huolella, mikä näkyy ajankohtaisiin ilmiöihin ja henkilöihin kytkeytyvissä teksteissä. Erinomainen esimerkki luontaista imua luovasta aiheesta on *Kultapoika*-artikkeli, jonka päähenkilö Jasper Pääkkönen oli julkaisuhetkellä yksi Suomen puhutuimpia julkisuuden henkilöitä *BlacKkKlansman*-elokuvan roolisuorituksensa vuoksi.

Tutkimuksessamme kävi ilmi myös se, että jokaisen Kuukausiliitteen jutun aloitus on syntynyt omalla uniikilla tavallaan. Tämä johtuu siitä, että aloituksissa pyritään olemaan persoonallisia ja yllätyksellisiä. Koska jokaisen artikkelin tiedonhankintaprosessi on erilainen ja kaikki juttuaiheet syntyvät todellisuuden tuotoksena, eivät aloitukset ja tarinat voi muuttua täysin kaavamaisiksi. Aloitukset siis syntyvät vaihdellen totuuden ehdoilla. Erityisesti toimittajat korostivat haastatteluissamme sitä, ettei aloitusta saa päättää ennen juttukeikkaa – aloituksen pitää saada sisältönsä todellisuudesta.

Tiettyä toisteisuutta aloitusten rakenteissa kuitenkin ilmeni. Koska kaikki aineistossamme esiintyvät artikkelit noudattavat enemmän tai vähemmän kronologiaa, on tyypillistä, että aloitus alkaa tapahtumien alkupäästä. Selvästi toistuva elementti aloituksissa on prosessien avaaminen. Kuten jaksoanalyysissämme todettiin, tekstien ensimmäisissä virkkeissä käytetään useimmin sisäinen ääni -jaksoa (ks. kuva 3). Esimerkiksi *Haastattelu jota ei annettu* -jutussa aloitetaan kertomalla, ettei päähenkilö suostu haastatteluun. *Sisällissodan silminnäkijät* -jutun ensimmäinen virke taas kysyy sitä, mahtaako päähenkilö muistaa mitään haastattelun aiheista. *Eläkeläinen luistele* -aloituksessa viitataan heti aluksi jutun otsikkoon ja puhutellaan lukijaa, mikä kertoo juuri niistä prosesseista, jotka ovat liittyneet jutun tekovaiheeseen. Kuukausiliitteen aloitukset ovat usein hyvin itsetietoisia metalauseineen.

Yksi tyypillinen tapa avata juttuprosessia on tapahtumapaikalle saapuminen tai sen kuvailu. Tapahtumapaikalle saavutaan esimerkiksi jutuissa *Hiljainen kevät* ja *Sisällissodan silminnäkijät*. Tapahtumapaikkaa kuvaillaan esimerkiksi artikkeleissa *Viimeinen keikka* ja *Rouva Marian salaisuus*. Kyseiset aloitustavat ovat hyvin tyypillisiä aineiston ulkopuolisissakin Kuukausiliitteen jutuissa. Muun muassa tuoreissa artikkeleissa *Ohjaimissa Juha Sipilä* (11/2018) ja *Pussissa kasvanut* (12/2018) leipätekstit alkavat sillä, että toimittajan kulkuneuvo lähestyy pääkallonpaikkaa.

Lisäksi haastateltavat puhuivat siitä, että aloituksissa on tapana viedä lukija ennemmin konkreettiseen hetkeen kuin aloittaa jollakin abstraktilla asialla. Tiettyyn hetkeen viemisen uskotaan koukuttavan lukijaa laajoja kokonaisuuksia paremmin. Yksityiskohdat, käänteet ja tunnelmakuvaukset ovat erittäin yleisiä lähes jokaisen Kuukausiliitteen jutun aloitukselle. Nousiainen puhui haastatteluissamme paljon päivämääräaluista, joiden käytön hän oppinut yhdysvaltalaisista julkaisuista, erityisesti The New Yorkerista. Nousiainen itsekin hyödyntää päivämääräalkuja, koska kyseessä on ”konkreettinen ja tarkka aloitus” vaikkakin hieman kliseinen.

Lisäksi haastateltavat ottivat kantaa siihen, että Kuukausiliitteellä on taipumusta luoda ja toistaa kliseitä. Koska suuri osa Kuukausiliitteen jutuista on samojen, persoonallisia manereja käyttävien toimittajien käsialaa, on selvää, että tietyt ilmaisutavat toistuvat. Kliseiden käytölle on kuitenkin syy: tiettyjä rakenteita käytetään, koska ne on havaittu toimiviksi. Tutkimushaastatteluissamme kävi ilmi, että Kuukausiliitteen editointikulttuurilla pyritään silti puuttumaan liiaksi toistuviin ilmauksiin. Ilmeinen syy toisteisuudelle on se, kuten todettua, että tarinoissa käytetään paljon kronologiaa. Silloin tarina alkaa alusta: esimerkiksi siitä, kun toimittaja saapuu paikalle.

Tutkielmamme ydintä on se, että aloitusten merkittävyyttä pidettiin toimituksen sisällä erittäin suurena. Haastateltavien mukaan huono aloitus vie pohjan koko juttuun käytetyltä työltä: jos aloitus ei imaise mukaansa, tekstin muut hienoudet eivät tavoita lukijaa. Haastatteluissa kävi ilmi myös se, että sekä kirjoitus- että editointivaiheessa aloitusten tekemiseen käytetään rutkasti aikaa. Kemppainen totesi, että hänellä saattaa mennä jopa puolet juttuprojektin kirjoitusajasta aloituksen tekemiseen. Malkavaara sanoi, että leipätekstin alku on otsikon ja ingressin jälkeen jutun tärkein osuus.

Aloituksen merkittävydestä kertoo osaltaan Helsingin Sanomissa elämäntyönsä tehneen toimittajalegenda Ilkka Malmbergin (1954–2016) vuonna 2012 Suomen Lehdistölle kirjoittama artikkeli (Suomen Lehdistö 13.12.2012). Malmbergin nimi nousi esille kaikissa tekemissämme teemahaastatteluissa, ja hän on kiistatta yksi Kuukausiliitteen nykysuosion peruskiven muuraajista. Malmberg kertoi tekstissään omasta alkuprosessistaan näin:

Yleensä mietin pitkään aloitusta. Tavallista on, että olen jossain vaiheessa kirjoittanut muistikirjaani katkelman, joka sopisi aluksi. Samoin sieltä löytyy yleensä loppu. Ne ovat siis valmiina. Kun aloittaa, on tärkeää tietää, mihin on menossa ja mihin päätyy. Oikeastaan nykyisin mietin enemmän lukijan ennako-oletusta. Mitä lukija olettaa jutusta lukevansa. (Suomen Lehdistö 13.12.2012.)

Malmberg kertoi myös, että hän aina pelkäsi ”pitkästyttävänsä lukijan”. Lisäksi Malmberg totesi, että lukija on hyvin vaikea saada hylkäämään ennako-oletuksensa, ja siksi juttuun olisi aina hyvän mukaansa hyvä saada jonkinlainen ”käännö”. (Mp.)

Parhaimmillaan hyvä aloitus imaisee siis lukijan mukaan jutun kerrontaan ja purkaa lukijan luutuneet ennako-oletukset. Ulkomaisessa internetkuluttamista koskevassa tutkimuksessa käytetään usein imun käsitettä tapailevia käsitteitä uppoutuminen (*immersion*) ja sitouttaminen (*engagement*) (ks. luku 2.4). Neveun (2014, 538) mukaan pitkää tarinallista journalismia kirjoittavat journalistit uppoutuvat itse juttuihinsa tiedonhankintavaiheessa hyvin intensiivisesti, jotta he pystyvät kuljettamaan lukijaa tarinassa niin yksityiskohtaisesti, että lukija lopulta luisuu immerssiiviseen tilaan.

Peliteollisuuden kontekstissa on esitelty kolme immersion vaihetta. Niistä ensimmäinen on sitouttamisen vaihe, joka tarkoittaa pelisuunnittelua tutkineiden Emily Brownin ja Paul Cairnsin (2004, 1298) mukaan sitä, että pelaajan mielenkiinto kiinnittyy peliin. Tämä sitouttamisen vaihe on havaittavissa myös tarinallisen journalismin aloituksissa – jutun aloittavien virkkeiden tarkoitus on herättää tämä mielenkiinto lukijassa. Peleihin liittyvän immersion vaiheet ovat syventyminen ja täysi syventyminen, joiden aikana pelaaja alkaa reagoida peliin vahvasti emotionaalisesti ja ympäristön tiedostaminen hämärtyy kokonaan (mp.). Myös näihin immersion vaiheisiin tarinallisella journalismilla on mahdollisuus parhaimmillaan yltää, jos juttu pystyy herättämään lukijassa tunteita. Silloin kun lukija uppoutuu, vaikuttuu, sitoutuu ja käyttää aikaansa sisältöjen äärellä, on todennäköisintä, että hän myös haluaa maksaa kyseisestä tuotteesta (Hurmeranta 2012, 183–184). Siksi juttujen alkua pidetään tarinallisessa journalismissa suuressa arvossa.

Kuukausiliitteessä aloitukseen liittyvän editoinnin pääpainopisteet liittyvät tutkimuksemme mukaan tekstin keventämiseen, kielen soljuvuuteen ja siihen, että juoni menee eteenpäin. Myös yksityiskohtien tarkkuutta ja korosteisuutta teroitetaan. Haastatteluissa toistui sananparsi siitä, että aloituksen pitää olla ”simpli”: jos alku on liian vaikea, lukija ei ainakaan sitoudu tai jatka lukemista. Malkavaara kertoi lähes aina tiivistävänsä juttujen aloituksia editointikierroksilla. Niin ikään huomiota kiinnitetään siihen, että aloituksen tyyli sopii yhteen muun tekstin kanssa. Keskeinen seikka on toki myös se, että editoinnilla aloitukseen pyritään luomaan mahdollisimman voimakas imu, mikä tapahtuu kielellisillä ja draamallisilla valinnoilla.

Kuukausiliite on siinä mielessä mielenkiintoisessa asemassa, että sen juttuja asetetaan säännöllisesti kovan maksumuurin taakse HS.fi-verkkosivulla. Pitkät artikkelit, jotka luovat tapahtumille ja ilmiöille normaalia syvempää taustaa, ovat omiaan herättämään lukijoissa maksuhalukkuutta median murroksen keskellä (Hurmeranta 2012, 183–184). Medioiden on helpompi kilpailla sellaisilla jutuilla, jotka eivät ole kopioitavissa. Tämän vuoksi pitkät, tarinalliset artikkelit ovat useammin maksumuurin takana kuin helposti toistettavat uutistekstit. (Vehkoo 2011, 212.) Lauri Malkavaaran mukaan Kuukausiliitteen artikkelit ovat pärjänneet myös internetin lukijamittareilla erinomaisesti HS.fi:ssä. Usein maksumuuriin törmäävät lukijat näkevät jutusta vain muutaman ensimmäisen rivin, ja siitäkin syystä ensimmäiset virkkeet ovat erityisen suuressa roolissa.

Jaksoanalyysimme mukaan aineistomme tekstien aivan ensimmäisten virkkeiden aluissa on luotettu eniten sisäinen ääni -jaksoihin (5), tilanteisiin (3), esittelyihin (2) ja kuvauksiin (2). On hyvin perusteltua, miksi juuri nämä jaksot ovat suosituimpia tekstien aluissa. Sisäinen ääni antaa lukijalle ”lukuohjeen”, tilanteet ovat konkreettisen koukuttavia, esittelyt kertovat kiinnostavista hahmoista ja kuvaukset luovat tunnelmaa. Kaikki pyrkivät siihen, että lukija syventyisi juttuun kadottaen ajan- ja paikantajun.

Päätelmiemme mukaan aloitusten merkittävyys saattaa olla tulevaisuudessa entistäkin suurempi. Jo kuusi vuotta sitten Seppänen ja Väliverronen (2013, 51) totesivat maailman mediamaisen olevan ”yltäkylläinen”, mikä tarkoittaa sitä, että medioiden sisältöjä on tarjolla joka puolella. Saman huomion on tehnyt Keeble (2018, 18), jonka mukaan hidas ja pitkä journalismi on kasvattanut suosiotaan, vaikka muuten verkkomaailmassa tekstit

polarisoituvat ja lyhentyvät Twitterin tapaan. Kun medioiden kilpailu koventuu internetissä, on lukijoilla koko ajan enemmän mahdollisuuksia syventyä eri juttuihin. Nykypäivän ärsyketulvan keskellä on yhä vaikeampaa saada imaistua lukija keskittymään yli kymmenentuhatta merkkiä pitkän jutun äärelle. Samaan aikaan uskotaan, että juuri taustoittavat, syvälliset ja pitkät jutut voisivat olla pelastus median murroksessa (Vehkoo 2011, 212). Voidaan siis sanoa, että aloituksilla on hyvin suuri merkitys lukijasuhteen luomiselle.

Sekä jaksoanalyysi että teemahaastattelut vahvistivat sitä, että Kuukausiliitteessä on jo aikaisessa vaiheessa hoksattu se, että lukijoiden ei ole pakko syventyä pitkiin juttuihin, vaan heidät täytyy erikseen koukuttaa. Kuukausiliitteen artikkeleiden aloitukset ovat muuttuneet 2000-luvulla mahdollisesti vain hyvin vähän. Tosin Malkavaaran mukaan aiemmin toimittajat olivat omaperäisempiä ja rohkeampia jutuissaan.

Nousiainen sanoi, että Kuukausiliitteessä ymmärrettiin jo vuosia sitten, että lukija pitää saada imaistua juttuun mukaan – imaisun jälkeen juttu pitää kyllä hänet otteessaan. Myös Keeble (2018, 17) on sitä mieltä, että immersivisyys on jo pitkään ollut tarinallisen journalismin ominaisuus, jota on harjoitettu jo 1900-luvun alkupuolella julkaistuissa journalistisissa kirjoissa, joita varten on tehty useiden vuosien tiedonhankinta. Kemppainen puhui haastattelussamme osuvasti ”perstuntumasta”, joka tarkoittaa Kuukausiliitteen toimituksessa vuosien aikana syntyneitä rutiinia, jolla tuotetaan toimivia rakenteita teksteihin.

Nousiainen kertoi haastattelussaan, että Helsingin Sanomien muilla osastoilla on alettu viime vuosina kiinnittää enemmän huomiota uutisreportaasien alkuihin. Nousiainen mukaan aloitusten tärkeydestä on maininnut myös päätoimittaja Antero Mukka palautteissaan viime aikoina. Uskomme, että myös muissa journalismin lajeissa tullaan tulevaisuudessa kiinnittämään alati enemmän huomiota jutun kriittisimpään kohtaan, aloitukseen.

Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Kaius Niemi ilmaisi hyvin suorasukaisesti johtamansa lehden uutisessa, että lehti nojaa strategiassaan juuri pitkien artikkeleiden herättämään maksuhalukkuuteen tulevaisuudessa (Helsingin Sanomat, 25.1.2019). Eritoten hän uskoo niiden houkuttelevan nuoria tilaajia: ”Toinen perättäinen kasvuvuosi HS:n tilaajamäärissä osoittaa selkeästi, että laadukas journalismi pitää pintansa myös

tulevaisuudessa. Nuoret ovat kiinnostuneita syvällisistä ja pitkistä journalistisista artikkeleista. He ovat myös valmiita maksamaan laadukkaasta ja luotettavasta sisällöstä.”

8 LOPUKSI

Viimeiseksi arvioimme tutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia. Tiivistetysti voimme todeta tutkielmamme suurimmaksi vahvuudeksi kahden eri metodin hyödyntämisen, joilla aiheesta muodostuu ehyempi kuva. Merkittävin heikkous puolestaan on aineistomme rajaus. Ansioiden ja epäkohtien pohtimisen jälkeen esitämme aiheita jatkotutkimukselle.

8.1 Tutkielman arviointia

Työmme aihe on verrattain spesifi, eikä sitä ole juuri tutkittu aiemmin. Aihetta lähestytään sekä määrällisesti että laadullisesti, minkä vuoksi tutkielmassa onnistutaan pureutumaan tutkimusongelmaan laajasti ja monipuolisesti. Kahta metodia käyttämällä aiheesta onnistutaan luomaan kokonaisvaltainen kuva.

Tutkimuksemme fokus on Kuukausiliitteen toimintatavoissa. Työmme tulokset eivät ole yleistettävissä, sillä tutkimuksen luonne on ennen kaikkea deskriptiivinen – tutkielmassa esitellään näytteitä kahden Kuukausiliitteen toimittajan toimintatavoista sekä editointikulttuurista. On selvää, ettei yhden julkaisun muutamia juttuja tutkimalla voi saada laajemmin yleistettäviä tuloksia tarinallisessa journalismissa.

Funktionaalinen jaksoanalyysi on aina osin subjektiivinen analyysimetodi, minkä vuoksi sen avulla saatuihin tuloksiin pitää suhtautua kriittisesti. Tutkimuksessa onnistutaan silti hahmottamaan aineistossa samanlaisina toistuvia rakenteita, joista on mahdollista vetää yhteen tulkintoja laajemmistakin kokonaisuuksista, mutta yleistettäviä tämän tutkimuksen tulokset eivät siltikään ole. Tutkielmassa onnistutaan vastaamaan hyvin tutkimuskysymyksiin, joilla syvennyttiin juuri Kuukausiliitteen toimituskulttuuriin ja tiettyjen toimittajien tapoihin luoda pitkille jutuille aloituksia.

Tutkimuksemme merkittävin heikkous liittyy aineiston valintaan. Alun perin tutkimuksessa pyrittiin selvittämään kolmen tutkimuskysymyksen lisäksi neljättä kysymystä, jolla olisi saatu tietoa siitä, miten aloitukset ovat muuttuneet 2000-luvulla. Tämän selvittäminen osoittautui kuitenkin liki mahdottomaksi, sillä niin suurta aineistoa ei ollut mahdollista käsitellä, että olisi aukottomasti voinut todeta jotakin muutoksesta. Nykyisellään aineisto on valittu eri vuosilta ja mahdollisimman monipuolisesti, jotta tutkimus kattaisi mahdollisimman erilaisia

aloituksia. Monipuolisuuteen pyrkiminen aiheutti toisaalta sen, ettei aineiston rajaaminen ole täsmällinen tai looginen. Yksittäisen vuoden yksittäisestä artikkelista ei ymmärrettävästi voi tehdä aukottomia johtopäätöksiä. Parempi ratkaisu olisi ollut valikoida esimerkiksi Kuukausiliitteen 12 viimeisintä kansijuttua aineistoksi – tosin silloin ei olisi ollut mahdollista haastatella kaikkien valittujen juttujen tekijöitä. Aineiston rajaamiseen liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan heikennä tutkielman kokonaisuutta siitä syystä, että sen luonne on enemmän kuvaileva.

Kahden metodin yhdistäminen on laskettava tämän tutkielman vahvuudeksi. Funktionaalisella jaksoanalyysillä päästään syvälle tekstien rakenteisiin ja teemahaastattelulla saadaan selville ensikäden tietoa tekstien synnystä. Jaksoanalyysissä pyrimme määrittelemään ja löytämään jaksot niin aukottomasti ja loogisesti, ettei niistä löydy vaihtelua tai muuta epätarkkuutta. Tämä vahvistaa jaksoanalyysillä saamiamme tuloksia.

Kahden tutkimusmetodin käyttäminen antoi tutkielmalle hyvät mahdollisuudet tehdä kunnollisia johtopäätöksiä. Työssä onnistutaan vertailemaan sekä tekstianalyysillä että teemahaastattelulla saatuja tuloksia, joten siinä pystytään lähestymään aihetta kahdesta suunnasta. Toimivaa on myös se, että tutkielmassa päästään haastattelemaan juuri niitä toimittajia, jotka ovat olleet tekemässä aineistomme tekstejä.

Tutkimusaihetta voidaan pitää siinä mielessä tähdellisenä, että aihetta tullaan varmasti tutkimaan enemmän tulevaisuudessa. Olemme huomanneet, että ihmiset ovat olleet selvästi kiinnostuneita tarinallisten juttujen aloituksista, sillä niiden merkittävyys nettijournalismille on ymmärretty. Tutkielman yksi keskeinen johtopäätös on se, että pitkien ja tarinallisten juttujen aloitusten merkitys tulee olemaan tulevaisuudessa entistäkin suurempi.

8.2 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksemme rajallisuus ja saamamme tulokset tarjoavat useita mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Yksi johdonmukainen jatkotutkimuksen aihe olisi toistaa tutkimuksemme laajemmalla aineistolla siten, että myös aloitusten mahdollista muutosta vuosien varrelta pystyisi analysoimaan tarkemmin. Useiden eri medioiden tutkiminen lisäisi myös yleistettävyyden mahdollisuutta. Suomessa esimerkiksi Image ja Suomen Kuvalehti

julkaisevat pitkää tarinallista journalismia. Lisäksi olisi kiinnostavaa päästä käsiksi toimitusten analytiikkatyökaluihin, joista voisi nähdä, mitkä aloitukset toimivat parhaiten.

Tämän tutkimuksen aihetta olisi myös mahdollista tiivistää entisestään.

Teemahaastatteluissamme kävi ilmi, että Kuukausiliitteen toimituksessa jutun ensimmäistä virkettä pidetään erityisen tärkeänä, minkä vuoksi niiden tutkiminen voisi taas avata uudenlaisia lähestymiskulmia tutkimukseen. On selvää, että ensimmäisten virkkeiden merkitys on suuri, mutta emme ole pystyneet tässä tutkimuksessa määrittämään, mitkä piirteet luovat avausvirkkeelle eniten imua.

Relevantteja jatkotutkimusaiheita voisivat olla myös pitkien juttujen lopetusten tutkiminen ja koko jutun läpi jatkuva imu. Kuukausiliitteessä vallitsi usko, että lähes yhtä tärkeää roolia aloitusten vierellä näyttelevät lopetukset. Ne määrittävät sen, millaisen muistijäljen artikkeli jättää lukijan mieleen. Jutun imua taas pystyisi luomallamme jaksoanalyysillä tarkastelemaan muistakin tekstin osista kuin aloituksista. Ehdottomasti tutkimisen arvoisia olisivat myös pitkien artikkeleiden otsikoihin, ingresseihin ja kuviin liittyvät seikat. Miten ne luovat imua ja sitouttavat lukijaa?

Lisäksi aihettamme voisi lähestyä toimitusnäkökulman sijaan lukijanäkökulmasta. Erilaisten aloitusten luetuttaminen koehenkilöille tarjoaisi arvokasta tietoa siitä, mitkä aloitukset todellisuudessa toimivat ja kuinka kauan lukija lopulta jutun parissa viihtyy. Toimittajia haastateltaessa ollaan kuitenkin aina hieman oletusten varassa – kukaan ei voi jutuntekovaiheessa tietää, miten lukija lopulta reagoi julkaistuun artikkeliin.

KIRJALLISUUS

Aristoteles 2012. Retoriikka. Runousoppi. Suom. Paavo Hohti. Helsinki: Gaudeamus.

Bech-Karlsen, J. 1986. Feature-Feature-reportasjen. Med en samling av ti norske feature-reportasjer. Kristianstad.

Brown, E. & Cairns, P. 2004. A Grounded Investigation of Game Immersion, 1298–1300. Late Breaking Results Paper. Conference on Human Factors in Computing Systems 24–29.4.2004 Vienna, Austria. Saatavana:
[http://complexworld.pbworks.com/f/Brown+and+Cairns+\(2004\).pdf](http://complexworld.pbworks.com/f/Brown+and+Cairns+(2004).pdf). [Viitattu 25.1. 2019]

Busselle, R. & Bilandzic, H. 2009. Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology*, 12 (4), 321–347. Saatavana: <https://doi.org/10.1080/15213260903287259>. [Viitattu 11.11.2018]

Craig, D. 2006. *The Ethics of the Story: Using Narrative Techniques Responsibly in Journalism*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Ekström, M. 2000. Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication. *Media Culture & Society* 22 (4), 465–492. Saatavana:
<https://doi.org/10.1177/016344300022004006>. [Viitattu 29.1.2019]

Ennala, V. 2007. *Lasteni isä on veljeni ja muita lehtikirjoituksia* (Tommi Liimatta toim.) Helsinki: WSOY.

Haapanen, L. 2011. Sitaattien tehtävät ja tekeminen kaunokirjallis-journalistisissa lehtijutuissa. *Media & viestintä* 34 (3), 64–89. Saatavana: <https://doi.org/10.23983/mv.62907>. [Viitattu 25.11.2018]

Hakulinen, A. 1982. Mikä tekee lauseista/virkkeistä tekstin. *AFinLAN Vuosikirja*, 12 (33), 5–11. Saatavana: <https://journal.fi/afinlavk/article/view/57594>. [Viitattu 25.11.2018]

Hanitzsch, T. 2011. Populist disseminators, detached watchdogs, critical change agents and opportunist facilitators: Professional milieus, the journalistic field and autonomy in 18 Countries. *International Communication Gazette*, 73 (6), 477–494. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/1748048511412279>. [Viitattu 29.1.2019]

Harrower, T. 2006. *Inside reporting : a practical guide to the craft of journalism*. Boston: McGraw-Hill.

Hartsock, J. C. 2000. *A History of American Literary Journalism: The Emergence of a Modern Narrative Form*. Amherst: University of Massachusetts Press.

Hemánus, P. 1992. *Lehtijutun opissa. Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hennessy, B. 2006. *Writing Feature Articles*. Oxford: Focal Press.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Honkanen, S. & Tiililä, U. 2012. Muodon ja merkityksen yhteispeliä: jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. Teoksessa Heikkinen, V., Voutilainen, E., Lauerma, P., Tiililä, U. & Lounela, M. (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus, 208–227.

Hurmeranta, M. 2012. *Talousmedia murroksessa: Muutosdynamiikan tarkastelua mediatalouden ja median käytön näkökulmista*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hämäläinen, H. 2017. *Rukoilin suklaakakkujen jumalia: ruokablogikirjoitus narratiivisena tekstilajina*. Jyväskylän yliopisto, kieli- ja viestintätieteiden laitos. Maisterintutkielma.

Jaakkola, M. 2018. *Journalistic Writing and Style*. Oxford Research Encyclopedia of Communication. Saatavana: <http://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-884>. [Viitattu 31.10.2018]

Juvonen, M. 2017. Liikenteen turvallisuusviraston asiakaskirjeiden uudistamisprosessi: vertaileva tekstianalyysi. Jyväskylän yliopisto, kieli- ja viestintätieteiden laitos. Maisterintutkielma.

Jämsä, M. 1960. Matti Jämsän tempaukset. Jyväskylä: Gummerus.

Kalliokoski, J. 2015. ”Featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia”. Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin. Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Maisterintutkielma.

Kansallinen Mediatutkimus. KMT Syksy 2017/kevät 2018 lukijamäärät ja kokonaistavoittavuudet. Saatavana: http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2018/09/KMT_S17-K18_lukijamaarat.pdf. [Viitattu 20.11.2018]

Keeble, R. L. 2018. Literary journalism. Oxford Research Encyclopedia of Communication. Saatavilla: <http://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-836>. [Viitattu 28.1.2019]

Kielitoimiston sanakirja. 2018. Verkkojulkaisu. Päivitetty 6.6.2018. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Saatavana: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. [Viitattu 1.12.2018]

Krieken, K. van & Sanders, J. (2017). Framing narrative journalism as a new genre: A case study of the Netherlands. *Journalism*, 18 (10), 1364–1380. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/1464884916671156>. [Viitattu: 27.11.2018]

Kuutti, H. & Puro, J-P. 1998. Mediasanasto. Jyväskylä: Atena

Kuutti, H. (toim.) 2015. Todenmukainen journalismi. Jyväskylä: Grano.

Labov, W. & Waletzky, J. 1967. Narrative analysis. Teoksessa J. Helm (toim.): *Essays on the verbal and visual arts* s. 12–44. Seattle: University of Washington Press.

Lassila, M. 2001. Faktaa fiktion keinoin. Nonfiktiota Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imagessa. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Maisterintutkielma.

Lassila-Merisalo, M. 2009. Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Lassila-Merisalo, M. 2011. Literary Journalism in Twentieth-Century Finland. Teoksessa Reynolds, B. & Bak, J. (toim.): *Literary journalism across the globe: journalistic traditions and transnational influences*. Amherst: University of Massachusetts Press, 184–207.

Malmberg I. Huolestuttaa, että pitkästytän. Suomen Lehdistö 13.12. 2012. Saatavana: <https://suomenlehdisto.fi/huolestuttaa-etta-pitkastytan/> [Viitattu 12.2.2019]

Muhonen, I. 2015. ”Kyllä en ole tuote” – kirjailijakuvien rakentamisen keinoja feature-journalismissa. Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto. Maisterintutkielma.

Neveu, E. 2014. Revisiting Narrative Journalism as One of The Futures of Journalism. *Journalism Studies*, 15 (5) 533–542. Saatavana: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.885683> [Viitattu 25.1.2019]

Nissi, E. 2010. Täältä tulee tarina. Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Maisterintutkielma.

Nousiainen, A. 1998. Reportaasin renessanssi. Teoksessa Kantola, A. & Mörä, T. (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 117–136.

Nousiainen, A. 2013. A Bunch of Distractive Writing. Why has fact-based and extensively reported American style narrative journalism not gained ground in Europe? Reuters Institute Fellowship Paper. University of Oxford.

Partanen, A. 2007. Täältä tulee tarina. Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Maisterintutkielma.

Pietilä, J. 2008. Kirjoitus, juttu, tekstelementti: suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Rimmon-Kenan, S. 1999. Kertomuksen poetiikka. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ruusuvuori, J. 2017. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, P. (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.

Seppänen, J. & Väliaverronen, E. 2013. Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Siltanen, M. 2015. ”Vai pilaan minä koko ammattikunnan maineen”. Toimittaja Veikko Ennala ja Hymylehti kuusikymmentäluvun suomalaisen aikakauslehtijournalismin soraääninä. Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Maisterintutkielma.

Steensen, S. 2009. Online Feature Journalism: A Clash of discourses. *Journalism Practice*. 3 (1) 13–29. Saatavana:
https://www.researchgate.net/publication/270793241_Online_Feature_Journalism_A_Clash_of_discourses. [Viitattu 1.11.2018]

Steensen, S. 2011. The Featurization of Journalism. *Nordicom Review* 32 (2) 49–61. Saatavana:
https://www.researchgate.net/publication/265583543_The_Feurization_of_Journalism. [Viitattu 1.11.2018]

Tiililä, U. 2007. Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.

Toivonen, H. 2008. Narratiivisen journalismin keinot sanomalehdessä: kerronnan tekniikoita alan kirjallisuudesta eroteltuna. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Maisterintutkielma.

Vehkoo, J. 2011. Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta. Helsinki: Teos.

Viljamaa, A. Helsingin Sanomien tilausmäärän kasvu jatkuu – kasvun perustana digitaalinen sisältö ja nuoret lukijat. Helsingin Sanomat 25.1. 2019. Saatavana:

<https://www.hs.fi/talous/art-2000005977629.html> [Viitattu 25.1. 2019]

Väliverronen, E. 2009. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Werlich, E. 1976. A text grammar of English. Heidelberg: Quelle und Meyer.

Wolfe, T. 1973. The new journalism. Teoksessa Wolfe, T. & Johnson, E. W. (toim.): The New Journalism. Johnson. Lontoo: Picador, 13–68.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukysymyksemme

Taustakysymykset

1. Syntymävuotesi?
2. Koulutuksesi?
3. Asema työssäsi?
4. Kokemuksesi journalismissa?

Varsinaiset kysymykset

1. Mitä tarkoittaa ”jutun imu” ja miten sitä luodaan?
2. Millaisen prosessin päätteeksi jutut valmistuvat Kuukausiliitteeseen?
3. Millainen prosessi liittyy jutun aloitukseen?
4. Millaisiin seikkoihin jutun alun kirjoittamisessa kiinnitetään huomiota?
5. Millaisiin asioihin alun editoinnissa kiinnitetään huomiota?
6. Onko sinulla joitain vakiintuneita keinoja tai tapoja, joita suosit juttujen aloituksissa?
7. Ovatko alut muuttuneet vuosien saatossa? Esimerkiksi kymmenen vuoden aikana?
8. Millainen olisi täydellinen jutun alku? Mitä se tavoittelee?
9. Pystyykö HS:n analytiikasta päättelemään, minkälainen hyvä alku on?
10. Onko narratiivisessa journalismissa houkutus liioitella?
11. Mikä on mielestäsi Kuukausiliitteen asema suomalaisessa mediakentässä?
12. Keitä toimittajia ihaillet tai keitä olet saanut vaikutteita omaan työhösi?

Liite 2: Aineistoksi valitut Kuukausiliitteen artikkelit (skannauksiin on leikattu vain tutkimuksen kannalta olennainen osa eli aloitus, mutta kontekstin vuoksi myös otsikko ja ingressi on liitetty mukaan)

Jouni K. Kemppainen: *Rouva Marian salaisuus* (8/2001). Kuva: Petri Puromies.

M atkaa ei ole kuin 41 metriä, ja reittikin on helppo: se vie suoraan alaspäin, Itämeren pohjaan.

Mutta ensin täytyy tehdä tie selväksi.

Suomen merimuseon tutkija **Matias Laitinen** kiinnittää kevyen metalliristikon naruun ja pudottaa sen tukialuksen laidan yli. Keltainen naru vispaa mennessään vihreää vettä, kunnes se äkkiä löystyy. Kaikuluotaimen mukaan painon pitäisi olla *Vrouw Maria* -hylyn keulan paikkeilla.

On juhannusviikko Nauvon ulkosaaristossa, jossain Jurmon ja Borstön välillä. Pyöreäpohjainen *m/s Teredo* keinahtelee herkästi pienessä aallokossa siitä huolimatta, että se on ankkuroitu kahteen vankaan poijuun. Merimuseon tutkimusleiri alkaa päästä tositoimiin.

Merivartiosto valvoo tätä suoja-aluetta muun muassa valvontakameran avulla. Tutkijoiden ja vapaaehtoisten sukeltajien lisäksi kenelläkään ei ole tänne asiaa.

Siis kenelläkään ihmisellä.

Äkkiä aluksen vieressä pullahtaa pintaan tumma pää ja paksu niska, kuin sodanaikainen pommi.

”Hylje!”

Melkein koko miehistö, kolmetoista henkeä, pakkautuu tyyrpuurin puoleisel-

le reunalle ihailemaan vierasta.

”Olet kielletyllä alueella. Poistu tai saat sakkoja ja menetät uimavälineet valtiolle”, sukeltajien turvallisuudesta huolehtiva sukellusvanhin **Kalle Salonen** huutaa hylkeelle, joka tottelee ja vajoaa raukeasti aaltoihin.

Aluksella muistellaan kohtaamisia hylkeiden kanssa. Kuinka kesken sukelluksen selässä tuntui uteliaiden silmien tuijotus...

Merimuseo tutkii toista kesää hollantilaisista snaulaivaa, joka upposi vuonna 1771.

Vrouw Marian, suomeksi käännettynä rouva Marian, hylky täyttää romanttisimmatkin unelmat. Se on säilynyt meren pohjassa loistavasti, mastotkin ovat pystyssä.

Kaiken lisäksi se on aito aarrelaiva. Haaksirikkoutuessaan se oli kuljettamassa valtavaa taidearretta Katariina Suurelle Pietarin Talvipalatsiin.

Tämän kesän ensimmäisen sukelluksen saavat tehdä **Pasi Raasakka** ja **Leo Teräväinen**.

Tutkimusleiriä johtava Laitinen antaa tehtävän: työparin tulee siirtää juuri pudotettu paino kahden metrin päähän

Jouni K. Kempainen: *Valo työssä* (3/2004). Kuva: Pekka Elomaa.

VALO *työssä*

KANSAINVÄLINEN ROCKTAHTI **VILLE VALO** ISTUU RAVINTOLAN PÖYDÄSSÄ, POSEERAA KAMERALLE JA VASTAA NOKKELASTI KYSYMYKSIIN. SE ON HÄNEN TYÖTÄÄN, MUTTA ROCKTAHDelta VAADITAAN ENEMMÄN: "TÄRKEINTÄ KAIKESSA ON HYVÄT KÄYTÖSTÄVÄT", VALO SANOO.

★ JOUNI K. KEMPAINEN kuvat PEKKA ELOMAA

AIHEENA on Ville Valo, mutta silti tämä kirjoitus alkaa Ghanasta, sen pääkaupungin Accran liepeiltä. Olemme 18-vuotiaan Pamela Khawamin huoneessa.

Sänky, kirjoituspöytä, jalkalamppu ja seinät täynnä valokuvia ja julisteita, niin kuin teinityttöillä tapaa olla. Mutta Pamelan seinällä joka julisteessa on sama aihe: Ville Valo.

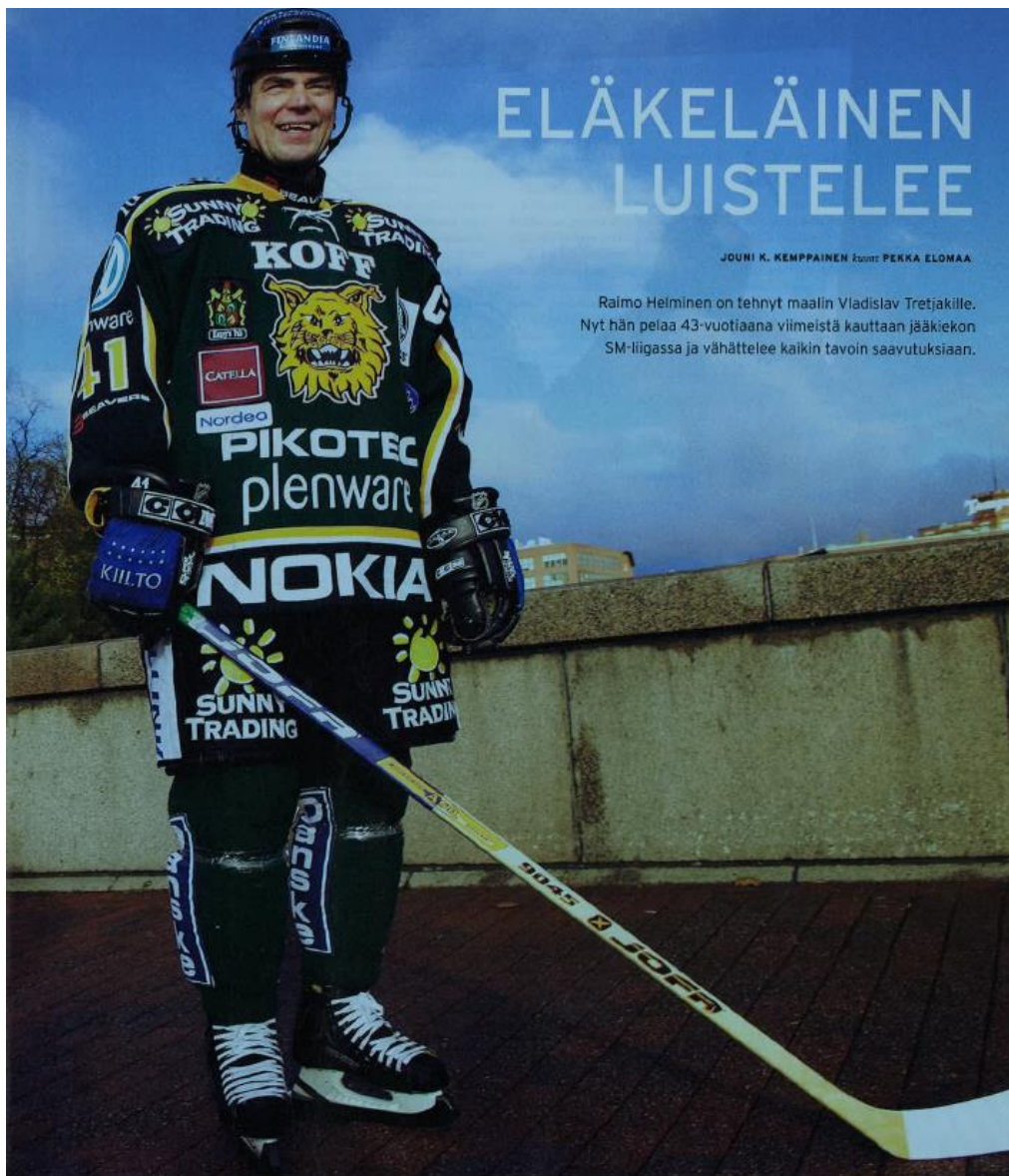
Pamela rakastaa Villeä. Lukion ajan hän on pitänyt jokaisen esitelmänsäkin Villestä.

Suomalainen vieras kertoo Pamelalle, että Ville elää Helsingissä aivan kuin kaikki. Usein häntä näkee esimerkiksi baarissa pelaamassa ➤

biljardia. Ilman turvamiehiä, seuruetta tai sen kummempaa huomiota.

"Mitä? Se ei ole totta! Ei voi olla totta!" Pamela kiljuu.

Jouni K. Kempainen: *Eläkeläinen luistelee* (11/2007). Kuva: Pekka Elomaa.

Edellisellä aukeamalla oleva otsikko kuulostaa ehkä ilkeältä, mutta malttakaa hetki ennen kuin loukkaannutte tämän kirjoituksen päähenkilön puolesta. Hän olisi nimittäin voinut keksiä sen itse.

Päähenkilö on elävä legenda, mutta silti uskomattoman vaatimaton ja itseään aivan kohtuuttomasti vähättelevä ihminen.

Mutta toisaalta: päähenkilö tuskin tuntee edesmenneen lappilaisen kohutaiteilijan **Kalervo Palsan** legendaarista sarjakuvateosta *Eläkeläinen muistelee*, johon otsikko myös viittaa. Hänhän on kertonut lukeneensa elämänsä aikana vain kourallisen kirjoja (*Tuntemattoman sotilaan* kaksi kertaa, *Papillonin* ja muutaman **Arto Paasilinnan** teoksen).

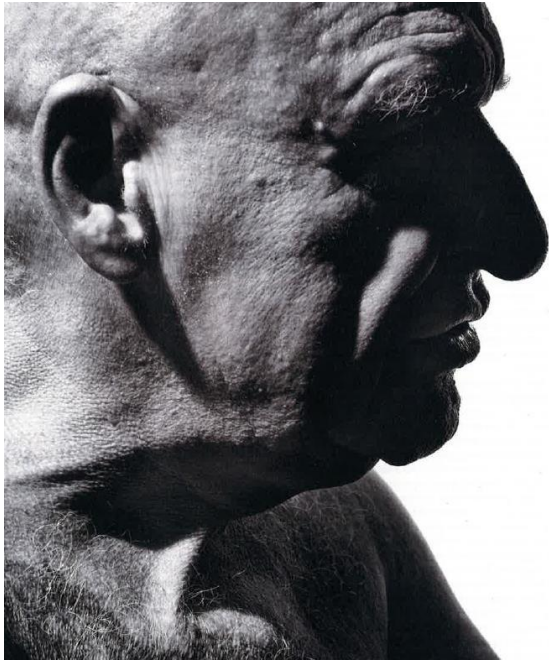
Eihän hän olisi ehtinytkään, sillä hän on melkein aina ollut treeneissä.

Tai siis reeneissä.

Mutta nyt kulttuuri sikseen, ja seuraamaan jääkiekkoammattilaisten arkista työntekoa.

Jouni K. Kempainen: *Viimeinen keikka* (1/2018). Kuva: Akseli Valmunen.

VIIMEINEN KEIKKA

Remu Aaltonen on istunut vankilassa ja perustanut Suomen legendaarisimman rockbändin. Mutta nyt hän lopettaa.

Huoneen numero 325 ovi on uskallaisti raollaan. Sisältä kantautuu puhetta käytävään. Aluksi kuuluu vain vai-meaa muttinaa, mutta sitten äänet kohoavat. "Hei, sullaahan tulee verta pästä", kirkasääninen mies hönkäisee, ja ääni lauluu porilaisen hotellin käytävään. "Voi jumalauta", ärisee toinen, inoerämpiäinen mies. "Tämä tästä vielä puuttui." Sen jälkeen kuuluu vain monipuolista sadattelua ja epämääräistä ääriää. Oven ulkopuolellakin on erikoinen tunnelma. Käytävällä seisoo Batman-elokuvien Jokeriksi naamioitunut muusikko-yrittäjä **Mato Valtonen** ja hänen vieressään Michael Monroeksi laittautunut muusikko **Michael Monroe**. Seurueen kolmas jäsen, **Mikko Rintanen**, on vain oma itsensä, hipahtava kosketinsoittaja. Kaikki seisovat tahdikkaasti oven saranapuolella, josta ei näe sisään hotellihuoneeseen. Kukaan ei edes kurki. Rintanen vitsalee tunnustelevasti: "No mites, soitetaanko tänään hyvin vai otetaanko yleiso?" Joku vilkaisee kelloa. Keikan alkuun on enää puoli tuntia. Käytävä hiljenee, sillä huoneesta alkaa kuulua verkkaita kopsahtelua, sellaista, joka tuo mieleen nilkuttavan sorkkaeläimen. Kohta lynnyksen yli hotellin käytävän lattiaan töksähtää kävelysauvan karki ja saman tien toinenkin. Niiden väliin työntyy suuri ja mukkurainen, paljaksi ajeltu paa, jonka takaravoon on lätäkäisty laastari. Pian ovesta punkeaa esiin loputkin kummaisen miehen kehosta. Vielä pari hapaotavaa askelta, ja mies suoristautuu. Hän vilkaisee yremeisti ympärilleen ennen kuin lähtee raahustamaan kohti hissiä. "Boogie woogie", **Remu Aaltonen** murabtaa mennessään.

Jouni K. Kempainen: *Hiljainen kevät* (6/2018). Kuva: Pekka Elomaa.

JOUNI K. KEMPPAINEN KUVAT PEKKA ELOMAA

HILJAINEN KEVÄT

Pentti Linkola on seurannut ja suojellut Hämeen lintuja jo melkein 80 vuoden ajan. Nyt lintujen määrä on romahtanut.

Olisihan se pitänyt arvata. Ei siihen pihaan ajeta autolla. Risalsesta wieniläistuolista ja parista seipästä kyhätty puomi tukki tien heti alkuunsa. Oikeastaan se ei ole tie, vaan kärrypolku, johon villisti kirmaava kevät on sommitellut tuuhean sinivuokoreunuksen.

Polku kaartaa varjoisaan metsikköön, jossa kivet ja juurakot ovat kietoutuneet sammalpeitteisiin ja vanhat kuuset pönöttävät vaiteliaina ja arvonsa tuntevina kuin kunnantalon virallinen lähetystö kylän merkkihenkilön tasavuosisyntäreillä. Jo uupuneet puuvanhukset saavat levätä rauhassa juuri siinä, mihin sattuivat kerran kaatumaan.

Jalan alla kahisee monta haavanlehden vuosikertaa, ja kulkua säes-tää alkukesän konsertti: *punarinta* lurittelee vallattomasti ja *talitiainen* päästelee väliin happamia ärinöitään.

Ja pihamaa, se on kuin turvapaikka ihmiselle, joka vihaa nykyaikaa. Peränurkasta pilkistää punamullatun saunan haalistunut seinä. Pitkän ulkoliiterin selkä on painunut notkolle. Kaivonkannella lojuu nosto-ämpäri huolettomasti kumollaan, ja maakellarissa lilluu vettä saappaanvarren verran ja ylikin.

PUNARINTA

TALITIAINEN

PELTOS

Tantereesta ponnistaa suloisena sekamelskana monenmoisia vihreitä, keltaisia, sinisiä, valkoisia ja punaisia kasvikunnan edustajia. Kuusi omenapuuta ja kahdeksantoista herukkapensasta heräilevät talviunestaan.

Mitään ei ole puunattu eikä puleerattu, silti kaikki on kohdallaan. Tai ehkä juuri siksi.

Vähä-Uotilan talo seisoo pihapiirin pohjoisessa kulmassa, mäen harjalla, liki Ritvalan kylää Sääksmäellä Valkeakosken kunnassa. Talo on keisarinkeltainen, ja sen ovenpieleen nojaa komea kävelykeppi, vähän käytetty harava ja pari sileäksi hioutunutta kepakkoa.

Koputus ei tuota tulosta, mutta ulko-ovi aukeaa kahvasta. Ulkoeteinen on tupaten täynnä ämpäreitä ja työkaluja. Sisäeteisessä silmään pistää lattialle aseteltujen kattiloiden paljous, mutta uteliaisuuden piru pysyy aisoissa eikä kansien alle tule kurkistetuksi.

Koputus sisäoveen tehoaa. Sisältä kuuluu vaimea ”jaa”.

Pentti Linkola istuu tuvassa, suuren kirjoituspöydän äärellä. Hän laskee kynän kädettään avoimen muistikirjan päälle ja katsoo tulijoita kysyvästi.

”Niin, lintuasioissahan te tulitte?” Linkola kysyy.

Hän kampeaa itsensä jaloilleen ja vetää villapuseron ylleen.

”Eiköhän sitten lähdetä sinne ulos.”

JOUNI K. KEMPAINEN kuvat HEIDI PIIRONEN

KULTA- POIKA

Jasper Pääkkönen onnistuu aina. 20 vuotta sitten hän villitsi Suomen teinitlutuisella katseellaan *Salatuissa* elämässä. Nyt sama katse nosti hänet rasistin rooliin *Spike Leen* suurelokuvassa.

Jasper Pääkköstä jännitti, totta hitossa jännitti, vaikka hän olikin valmistautunut pettymykseen: onhan sekin kova juttu, että pääsee edes *Spike Leen* elokuvan koekuvaukseen. Eikä kyse tietenkään ollut vain pettymykseen valmistautumisesta. Kyllähän se heraa jännä on kova juttu, ja juttua kovensivat vielä se tieto, että ohjaajasankari itse on koekuvauksissa paikalla.

Elokuvan pääkaupungissa kilpailu on kovaa, ja se kävi toden totta selväksi, kun Pääkkönen asteli sisään roolittajajhu Kim Colemanin toimistoon Länsi-Hollywoodissa Wilshire Bulevardilla. Aulassa koekuvauksuuteen ikkopiuteilla vuorosan odotti ilta sama roolia hahvitelevia näyttelijöitä. Joka iknen naama oli Pääkköselle tuttu elokuvista ja tv-sarjoista.

Pääkkönen jäysi hermostuneena Sisu-pastilleja ja mietti, miten tuntematon suomalainen näyttelijä muka voisi saada sen roolin. Uskoa ei vahvistanut sekään, että hän törmäsi entiseen kollegansa *Vikingit*-sarjasta, jossa Pääkkönen oli tehnyt kansainväliseen debyyttinsä. Kollega näytti häijältä ja karsimantioselta, mutta ennen kaikkea hän oli puoli päätä pitempi roikale.

Koolla oli valla, sillä koekuvauksen mimikaskirjoituksessa luki, että elokuvan rasistipahis on suuri kuin tonni.

En minä kyllä ihan torni ole, 180-senttinen Pääkkönen ajatteli apeana. Totta kai tuo roikale sopii paljon paremmin siihen rooliin.

Oven läpi odotustilaan kantautui ääniä koekuvaushuoneesta, jossa kukin näyttelijä kävi vuorollaan vetäisemässä repliikit. Homma eteni kuin liukuhihnalla: näyttelijä sisään, kaksi kohtausta purkkiin, näyttelijä ulos.

Wham bam thank you ma'am, Pääkkönen rallatteli, tosin vain mielessään.

Agentit olivat varoitelleet Pääkköstä, että Spike Lee ei tapaa pahemmin rupertella. Hän luultavasti istuu koekuvausten ajan nurkassa, lippis syvällä silmillä, eikä ehkä edes tervehdi. Mutta sen ei pidä antaa häiritä, agentit tähdensivät. Se ei ole henkilökohtaista, se on tyyli.

Spike Leen tapaaminen oli Pääkköselle herkkä hetki. Nuorena hän oli ollut hiphop-pari, ja Spike Leestä oli tullut yksi hänen sankareistaan 1990-luvulla.

Pääkkönen otti lisää Sisu-pastilleja.

Silloin se putkahti.

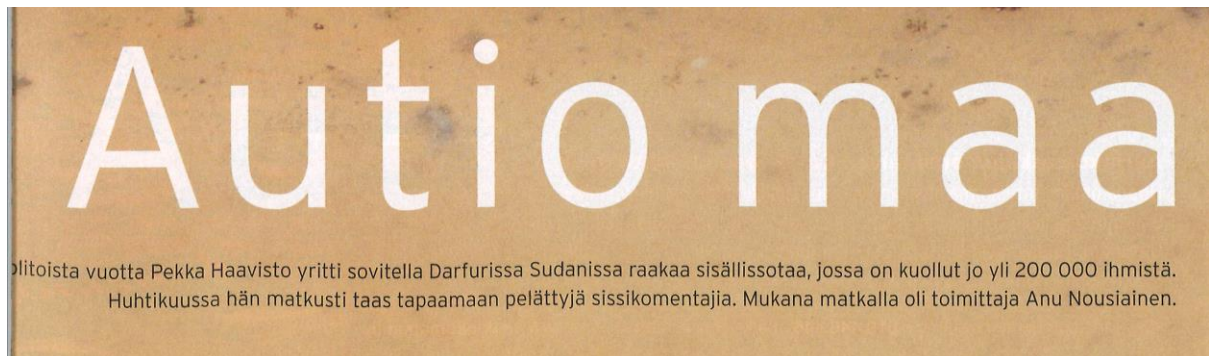
Idea.

Hän ei tiennyt roolihahmosta juuri muuta kuin sen, että mies on syvästä etelästä, pitkä kuin torni ja kuuluu Ku Klux Klaniin. Sellainen tyyppihän voisi hyvinkin purra mälliä, eikö voisikin? Mitäpä, jos hän työntäisi pastillin huuleen ja esittäisi, että se on purutupakkaa?

Kutsu kävi, ja Pääkkönen astui sisään. Ennakkovaroitusten vastaisesti Spike Lee tervehti ja kysyi: "Kuka sinä olet?"

"Olen Jasper Suomesta", Jasper Pääkkönen vastasi tai oikeastaan: "I'm Zäsper from Finland."

"Finland?" Spike Lee sanoi ja hirnahti epäuskoisesti.

teksti ja kuvat ANU NOUSIAINEN

Koulun juhlasaliin työntyy meluisa joukko helsinkiläisteinejä. Täysiä reppuja, ponnareita, huppareita, hyväntuulista nahistelua. Ulkona on kirkas kevätaamu, mutta rehtori vetää päätäväisesti verhot kiinni.

Juhlasalin edessä seisoo päivän vieras moitteettomassa harmaassa puvussa ja solmiossa. Harmaantuneet hiukset, lyhyiksi leikatut. Hän hymyilee ystävällisesti, nap-

sauttaa tietokoneen auki ja käynnistää PowerPoint Pointin.

Valkokankaalle räpsähtää kartta Sudanista, Afrikan suurimmasta maasta, seitsemän kertaa Suomen kokoisesta.

Sudanissa, Egyptin eteläpuolella, Afrikka sekoittuu. Siellä törmäävät pohjoisen arabimaailma ja etelän heimokulttuurit.

Sahilinen lukiolaisia hiljenee.

Vieras on **Pekka Haavisto**, entinen ympäristöministeri ja vihreiden kansanedustaja, joka ministerikauden jälkeen vuonna 1999 lähti maailmalle YK-tehtäviin. Puolitoista viime vuotta hän on työskennellyt Euroopan unionin erityisedustajana Sudanissa, Afrikassa.

Sudanissa on Darfur.

Darfurissa käydään sotaa.

Eikä mitä tahansa sotaa: Yhdysvallat pitää sitä kansanmurhana. YK:n mukaan

Darfurin konfliktissa maailman suurin humanitaarinen kriisi, tai ainakin yksi suurimmista.

Puolentoista vuoden aikana Haavisto on käynyt Darfurissa useita kertoja. Hän on noussut venäläisiin helikoptereihin, jotka ovat lentäneet tuntemattomiin paikkoihin. Perillä, jossakin kuumalla, polttavalla aavikolla, vastassa ovat olleet hampaisiin asti aseistautuneet kapinalliset.

Töölö Gymnasiumin oppilaat kuuntelevat hiiren hiljaa, kun Haavisto kertoo seikkailuistaan. Sillä seikkailuiltaahan nuo kertomukset täällä Töölöntorin reunassa kuulostavat. Ulkona ratikat kolistelevat ohi.

Tunnin kuluttua on kysymysten vuoro.

”Kerro vielä siitä, kun tapasit sen **Hasan Al-Turabin**, joka kävi teellä **Osama bin Ladenin** luona...”

”Eikö sua koskaan pelota?”

Haastattelu jota EI annettu

Niklas Herlin on upporikas perijä, joka työskentelee toimittajana ja aikoo herättää henkiin sanomalehti Uuden Suomen. Mutta tähän haastatteluun hän ei suostunut.

ANU NOUSIAINEN *piirros* LASSE RANTANEN

Niklas Herlin ei suostu haastatteluun.

Tuossa hän nyt silti istuu vastapäätä ravintola Kosmoksen loosissa Helsingin ydinkeskustassa. Suomen neljänneksi pörssi-rikkaimmalla miehellä on yllään Yhdysvaltain avaruushallinnon Nasan siniharmaa T-paita, jalassa farkut ja buutsit. Farkuissa on karski nahkavyö, musta vastahankittu nahkatakki on myytyssä sohvalla.

Aurinkolasit on nostettu otsalle, ja otsa on korkea kuin **Paavo Ruotsalaisella**, pitkät hiuksetkin kammattu samalla tavalla taakse pitkin päätä.

On kesäkuinen perjantai, ja 43-vuotias Niklas Herlin tilaa kossuhedon, borssikeiton ja tuopin olutta.

Kirjankustantaja ja kolumnisti Herlin osti edesmenneen sanomalehti Uuden Suomen tuotemerkin Alma Medialta toukokuussa. Uusi Suomi lakkautettiin 16 vuotta sitten, ja 16 vuotta sen perään on haikailtu.

Spekulointi alkoi heti:

Aikooko Koneen hissisuvun perillinen herättää henkiin Uuden Suomen? (Aikoo.)

Millaista lehteä hän suunnittelee? (Nettilehteä.) Kenestä tulee päätoimittaja? (Arvopaperi-lehden entisestä toimituspäälliköstä **Markku Huuskosta**. Oli oikeastaan Huuskon idea ostaa Uusi Suomi.)

Toistaiseksi Herlin on torjunut haastattelupyynnöt. Suunnitteilla oleva verkkolehti Uusi Suomi aloittaa vasta joskus syksyllä. Toimitilat on vuokrattu Ruoholahdesta, mutta hanke on niin kesken, ettei Herlin halua puhua siitä enempää.

Hän lusikoi keittoaan, ottaa jälkiruoksi tavallisen kahvin ja calvadoksen – sitä halvempaa – ja sitten toisen.

Sytyttämätöntä Camel-savuketta pitelevä käsi vapisee vähän, pöydällä odottaa punainen muovisytkäri. Kolmen tunnin lounaan aikana hän poistuu anteeksi pyydellen kadulle kerran. Mutta vain kerran, vaikka on ketjupolttaja. Päivässä voi kulua kolme askia.

Haastattelua ei nyt tule, mutta tekkää henkilökuvaa, Herlin ehdottaa.

Henkilökuvaa? Siis sellainen lehtijuttu, jossa muut kertovat, miten hänestä on tullut hän ja millainen hän on muiden silmissä?

Nyt Herlin ei kyllä tee ihan viisaasti.

Yleensä ihmiset haluavat päästä nimenomaan itse kertomaan, millaisia he ovat.

Sanotaan nimittäin, ettei Herlin ole helppo tyyppi. Hänellä on terävä kieli, hän on aggressiivinen, hän juo liikaa, ei pese hiuksiaan ja näyttää prätäkjätkältä. Haluaako hän tosiaan muiden kertovan itsestään?

Haluaa. Ja lupaa jopa auttaa korjaamalla valmiista tekstistä asiavirheet. Kun kerrotaan vanhasta värikkästä suvusta, eteen tulee väistämättä paljon vuosilukuja ja nimiä.

Mutta siis vain asiavirheet. Sukulaiset ja ystävät puhukoot, mitä puhuvat.

Ulkona on hellepäivä, mutta Herlin kiskoo ylleen nahkatakkia. Sitten hän siirtyy suunnittelemaan uutta Uutta Suomea kadun toiselle puolelle baariin.

Koneen hissisuvun lyhennetyt kronikan voi aloittaa vaikkapa siitä, kun Niklas Herlinin isoisoisä **Harald Herlin** lähetti poikansa **Heikin** Amerikkaan.

Harald oli saanut Kone-yhtiön palkkioksi saneerattuaan sen emoyhtiön Suomen Sähkö Oy Gottfr. Strömbergin. Ha-

Anu Nousiainen: *Sisällissodan silminnäkijät* (2/2008). Kuva: Pertti Nisonen.

SISÄLLIS- SODAN SILMIN- NÄKIJÄT

ANU NOUSIAINEN *kuva* PERTTI NISONEN

90 vuotta sitten suomalaiset olivat sodassa keskenään. Millaista se oli? Kysytään Meeriltä, Rauhalta, Kaukolta, Salmelta, Maijalta ja Oigalta.

Mahtaako hän enää muistaa? Siitä on niin kauan.

Kerrostalon ulko-ovella on vastassa mies, joka avaa oven äitinsä asuntoon. Eteiseen on pysäköity rollaattori. Huonekalut ovat tarkasti omilla paikoillaan, matot rullattu lattioilta. Hämärää ja kodikasta.

Äiti on jo lähes sokea mutta tahtoo ehdottomasti asua kotonaan, poika sanoo.

Äiti on olohuoneessa. Hän nousee tervehtimään, vaikka poika kehottaa pysy-

mään tuolissa. Kumarassakin hän on pitkä nainen. Varsinkin 102-vuotiaaksi.

Hän nojaa keppiin ja näyttää yhtä aikaa uljaalta ja hauraalta. Ranteessa on hälytin, jolla saa tarvittaessa apua. Pojanpoika käy katsomassa päivittäin.

Mutta mahtaako hän muistaa mitään keväästä 1918?

Tietysti hän muistaa. On asioita, jotka jäivät lapsen mieleen.

Kuten se palanut ruumis, joka nojasi Sar-

jan kaupan kivijalkaan. Ja kaikki ne kuoleman jäykistämät miehet, jotka oli pinottu päällysten kuin halot.

Meeri Luotonen oli 12-vuotias koululainen Tampereen Tammelassa, kun sisällissota alkoi tammikuun lopussa 1918.

Se Tampere oli niin erilainen kuin nykyinen”, Meeri Luotonen huudahtaa olohuoneessaan. ”Kadut olivat mukulakiveä. Jos joskus näki auton, sitä pelät-

tiin kuin pahaa koiraa.”

Sota alkoi sunnuntaina 27. tammikuuta 1918. Silloin punakaartilaiset ilmoittivat ottaneensa vallan Helsingissä. Samana päivänä valkoisten ylipäällikkö Mannerheim määräsi eteläpohjalaiset suojeluskunnat riisumaan aseista venäläiset sotilaat Pohjanmaalla.

Suomi lohkesi vinosti kahtia.

Punaisen ja valkoisen Suomen raja kulki Porista Tampereelle ja Heinolaan ja sieltä

VIERAS MIIES TULI TALOON

Varakas leskirouva tapasi Fazerin kahvilassa miehen.
Kohta mies jo muutti naisen luo asumaan.
Sitten naisen omaisuutta alkoi kadota.

Käräjäoikeuden salissa numero 403 on alkamassa rikosoikeudenkäynti. Helsingiläistä 46-vuotiasta miestä syytetään törkeästä petoksesta. Syyttäjän mukaan mies on erehdyttänyt iäkkään helsinkiläisen leskirouvan luulemaan, että rakastaa tätä. Hän on mennyt lesken kanssa naimisiin ja saanut tämän uskomaan, että he muuttavat yhdessä ulkomaille.

Sen jälkeen mies on alkanut tuhkata naisen omaisuutta.

Syyttäjä lukee syytettä:

Useita rahansiirtoja pitkin vuotta.

Yksiö Töölössä myyty.

Kahta muuta asuntoa kaupattu verkossa.

Kalusteostoja.

Flyygeli.

Ulkomaanmatkoja.

Ylellistä elämää.

Tavoiteltu huomattavaa hyötyä.

Tehty käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta.

Syytetty mies istuu oikeussalissa avustajansa vieressä. Hänet on tuotu käräjäoikeuteen poliisivankilasta. Hänen takanaan istuu vanginvartija.

Asianomistaja, 82-vuotias leskirouva, istuu käytävän toisella puolella oman asianajajansa kanssa.

Nainen ja mies eivät katso toisiinsa.

Anu Nousiainen: *Ikuinen ongelma* (5/2018). Kuva: Rio Gandara.

ANU NOUSIAINEN kuvat RIO GANDARA

IKUINEN ONGELMA

Näillä sivuilla on nelihenkisen perheen
kaikki muovipakkaukset kuukauden ajalta.
Miksi niitä on niin paljon? Ja mitä niille pitäisi tehdä?

Kaadan lattialle kuusi suurta muovipussillista jätettä. Niistä syntyy iso, ruma läjä.

Tässä ovat muovijätteet, jotka on tuotettu meillä kotona kuukauden aikana. Meitä on neljä ihmistä ja kaksi kissaa. Elämme tavallista elämää, ja teemme sen, minkä kunnan kansalaisten kuuluu: lajittelemme kaiken tunnollisesti. Paperin, pahvin, lasin, metallin, biojätteen, muovin.

Sekajätettä syntyy enää vähän, ja senkin jäteauto kuljettaa taloyhtiön roskasäiliöstä jätteenpolttolaitokseen. Kaatopaikalle ei mene meiltä enää mitään.

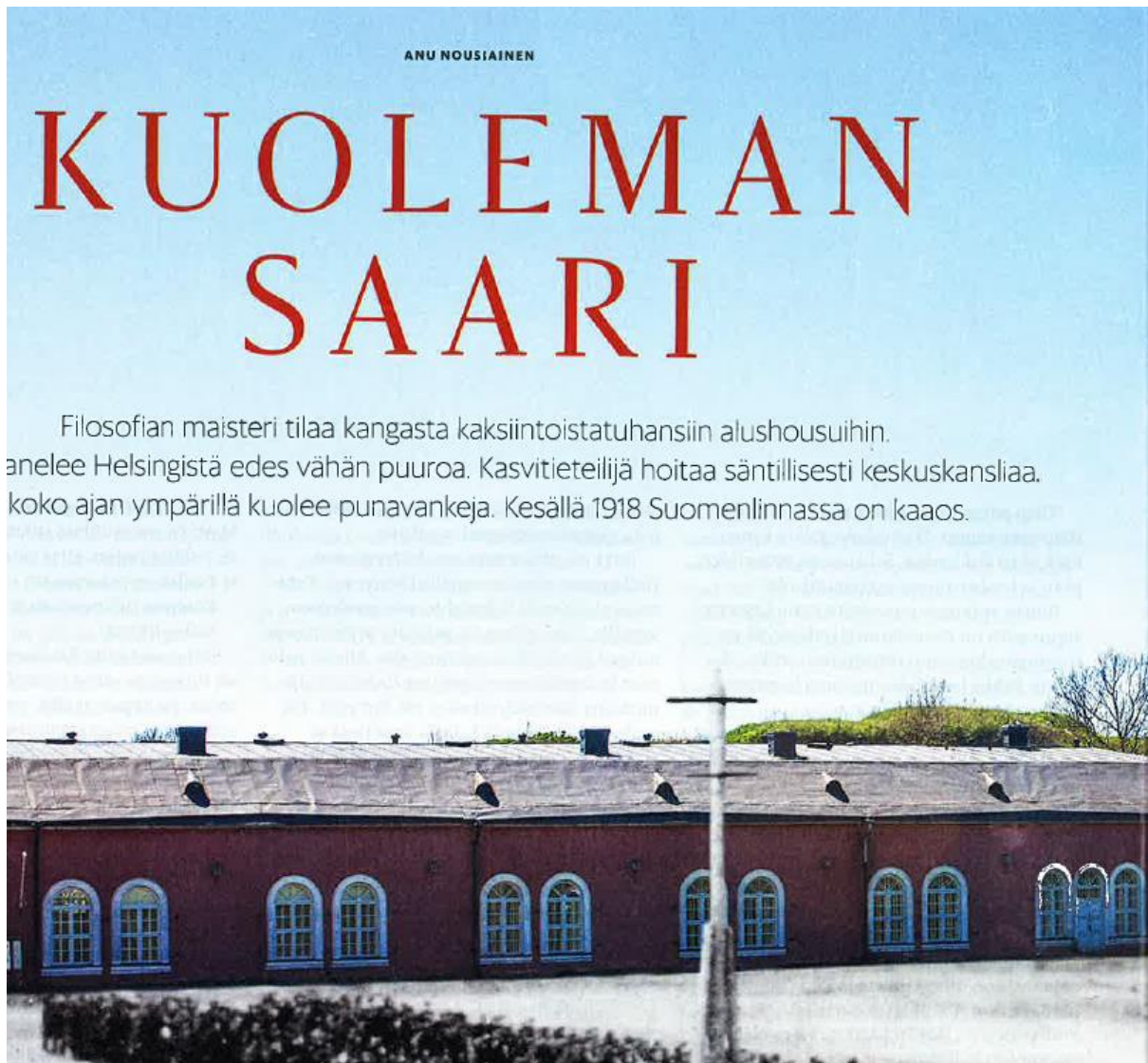
Eniten tulee muovijätettä.

Tarkastelen kuukauden tulosta valokuvausstudion lattialla. Hammasharjaa, piilolinssikoteloja ja 87:ää muovivartista vanupuikkoa lukuun ottamatta kasa koostuu muovipakkauksista, -pulloista ja -pusseista.

Lasken 18 kahisevaa hedelmäpussia, 85 leipä- tai muuta pikkupussia, 56 jogurttipurkia, yhdeksän minitomaattirasiaa, 13 pantitonta mehupulloa, 13 värikästä pakastepussia.

Löydän myös 36 ohutta kämmenenkokoista muovilappua. Ihmettelen, mitä ne ovat, kunnes muistan: juustoviipaleiden välilehdet.

Anu Nousiainen: *Kuoleman saari* (6/2018). Kuva: Markus Jokela.

T

ällaista juhannusta Taavi Tainio tuskin osasi odottaa.

On keskikesä, ja hän on viettänyt jo kuukauden päivät saarella Helsingin eteläpuolella.

Maisemissa ei ole valittamista, mutta kaikessa muussa on: Tainio on Isosaarella vankina. Vankeja on täällä puolitoista tuhatta, ja naapurissa Suomenlinnassa viruu tuhansia lisää. Laihtuneita, syöpäläisten paukamille puremia kutisevia miehiä, samoissa siivottomissa ryysyissä viikosta toiseen.

Tainio kuuntelee muiden yskimistä ja laskee kuolleita. Toivo on mennyt. Hengissä pysyminen näyttää mahdottomalta.

Hän on toimittaja ja tunnettu sosialisti, yksi Suomen työväenpuolueen perustajista. Tänä kesänä hän täyttää 44 vuotta.

Yöksi tämä pienikokoinen rillipää käy makaamaan paljaalle lattialle muiden miesten viereen. Siinä he ovat, tiiviisti kylki kyljessä kuin sillitynnyrissä.

Ei ihme, että Taavi Tainio miettii sillejä. On päiviä, jolloin vangeille ei muuta ruokaa anneta kuin suolasilliä ja sillilientä.